



# **KSIĘGA ABSTRAKTÓW**

**II KONGRES KRYMINOLOGICZNY**

Kraków, 8–9 września 2022 r.

Centrum Dydaktyczne Wydziału Prawa i Administracji UJ, ul. Krupnicza 33a

## Organizatorzy



## Patroni honorowi



Rzecznik Praw Obywatelskich  
dr hab. Marcin Wiącek, prof. UW



Rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego  
prof. dr hab. Jacek Popiel



Prezydent Miasta Krakowa  
prof. dr. hab. Jacek Majchrowski

## Sponsorzy



Fundacja Studentów i Absolwentów  
Uniwersytetu Jagiellońskiego  
„Bratniak”

## SPIS TREŚCI

<b>I sesja panelowa (dzień I: 11.45–13.30)</b> .....	4
Kamery nasobne w pracy organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości.....	4
Zagadnienia teorii i metod kryminologii.....	6
Przestępczość zorganizowana i gospodarcza .....	10
Przestępczość przeciwko wolności seksualnej .....	13
<b>II sesja panelowa (dzień I: 14.30–16.00)</b> .....	16
Problemy współczesnej cyberprzestępczości w ujęciu kryminologii .....	16
Różne formy przemocy .....	18
Problemy graniczne .....	21
Zielone obszary kryminologii I .....	23
<b>III sesja panelowa (dzień II: 10.15–12.00)</b> .....	25
Zielone obszary kryminologii II .....	25
Reakcja prawnokarna .....	26
Zagadnienia penitencjarne .....	30
Przestępczość nieletnich.....	33
Panel młodych badaczek .....	36
<b>IV sesja panelowa (dzień II: 12.30–14.00)</b> .....	39
Media społecznościowe w pracy organów ścigania .....	39
Kryminologiczne aspekty ochrony praw człowieka i prawa humanitarnego .....	41
Przestępczość przeciwko rodzinie .....	43
Varia kryminologiczne .....	46

## I sesja panelowa (dzień I: 11.45–13.30)

### Kamery nasobne w pracy organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości

Miejsce                      Aula Zielona  
Prowadzący sesję        dr hab. Paweł Waszkiewicz, prof. ucz.

Panel pt. Kamery nasobne w pracy organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości ma na celu zaprezentowanie metodyki i wyników dotychczasowych prac badawczych dotyczących tzw. kamer nasobnych/mundurowych (body worn cameras/BWC). Przedstawione zostaną także założenia i wyniki wstępnych prac zrealizowanych w toku projektu pt. Kamery nasobne w pracy organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości realizowanego w ramach programu OPUS Narodowego Centrum Nauki.

Kamery nasobne (BWC) w coraz większym zakresie są wykorzystywane przez służby mundurowe – przede wszystkim policję. Z ich wykorzystaniem związany jest szereg oczekiwań, takich jak: zmniejszenie skali nadużywania środków przymusu bezpośredniego i szerzej przypadków łamania przepisów prawa przez funkcjonariuszy/szki; zmniejszenie liczby napaści na funkcjonariuszy/szki w trakcie czynności służbowych; zwiększenie zaufania w relacjach obywatel–funkcjonariusze/szki; weryfikacja oskarżeń dotyczących zachowania niezgodnego z przepisami.

Zaplanowane w toku projektu badania empiryczne mają na celu przede wszystkim pozwolić określić, w jakim zakresie wprowadzenie BWC może wpłynąć/wpływa na pracę Policji oraz wymiaru sprawiedliwości. Czy i w jakim stopniu mogą być zrealizowane stawiane cele oraz pokładane w tym narzędziu nadzieje. Służyć temu będzie wykorzystanie mieszanych metod badawczych –metod badań ilościowych, takich jak ankieta, wywiad kwestionariuszowy, jak również jakościowych: wywiadów pogłębionych, studiów przypadku oraz badania faktycznego wykorzystania BWC oraz nagrań z nich pochodzących. Planowane i realizowane wprowadzenie na szeroką skalę BWC do polskiej Policji stwarza szansę na przeprowadzenie badań według modelu quasi-eksperymentalnego. Istotnym jest uzupełnienie anegdotycznych historii, jak np. wykorzystania nagrania BWC jako dowodu na podrzucenie przez funkcjonariuszy inkryminujących zatrzymanego przedmiotów, o rzetelne wyniki badań. Badany będzie związek pomiędzy skalą wykorzystania BWC a stopniem przestrzegania obowiązujących procedur. W ramach badań zostanie też zweryfikowana hipoteza o związku wykorzystania BWC z wpływem na czynności śledcze. Ze względu na wczesny etap projektu uzyskane w toku prezentacji informacje zwrotne będą wykorzystane do przygotowania narzędzi oraz planowania kolejnych etapów badań.

#### Referaty:

- Kamery nasobne w pracy organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości” – przyjęte metody badań ilościowych i powiązane z nimi hipotezy  
dr Magdalena Tomaszewska-Michalak *Uniwersytet Warszawski*

- Kamery nasobne w pracy organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości” – przyjęte metody badań jakościowych i powiązane z nimi hipotezy  
dr Piotr Lewulis *Uniwersytet Warszawski*
- Kamery nasobne w pracy organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości – dane o aktualnym wykorzystaniu kamer w ujęciu faktycznym i prawnym  
mgr Jędrzej Kupczyński *Uniwersytet Warszawski*
- Kamery nasobne w pracy organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości. Kolejne cudowne remedium czy nowa jakość?  
dr hab. Paweł Waszkiewicz *Uniwersytet Warszawski*

## Zagadnienia teorii i metod kryminologii

Miejsce                      Aula Niebieska  
Prowadzący sesję        prof. dr hab. Piotr Stępnik

### **O (bez)użyteczności pojęcia “kontrola społeczna” w kryminologii**

mgr Michał Powszedniak *Uniwersytet Jagielloński*

Pojęcie „kontroli społecznej” jest jednym z podstawowych pojęć socjologicznych. Jest również z powodzeniem wykorzystywane w innych dyscyplinach. Ten konstrukt teoretyczny może być także niezwykle użyteczny przy prowadzeniu analiz kryminologicznych. Stąd też celem mojego wystąpienia jest analiza możliwości posługiwania się pojęciem “kontrola społeczna” w kryminologii. Aby jednak poprawnie posługiwać się tym pojęciem, trzeba pamiętać o kilku rzeczach.

W pierwszej kolejności należy zdefiniować pojęcie “kontroli społecznej” i (ewentualnie) odróżnić ten rodzaj kontroli od kontroli prawnej. Nie jest to zadanie łatwe, o czym świadczy mnogość różnego rodzaju sposobów jej definiowania. „Kontrolę społeczną” można bowiem najogólniej opisywać jako całość społecznego systemu normatywnego i/lub ogół działań społecznych o charakterze prewencyjnym, represyjnym lub prewencyjnym i represyjnym.

W kryminologii pojęcie “kontroli społecznej” jest używane przynajmniej w dwóch kontekstach. Po pierwsze, w ramach paradygmatu pozytywistycznego funkcjonują teorie kontroli, skupiające się na mechanizmach (takich jak np. socjalizacja) powstrzymujących jednostki od popełniania przestępstw. Po drugie, na gruncie paradygmatu antynaturalistycznego pojęcie “kontroli społecznej” może okazać się użyteczne przy analizie społecznej reakcji na przestępczość. Wówczas uznać można, że “kontrola społeczna” to ogół działań społecznych o charakterze represyjnym. W ramach tego paradygmatu przedmiotem zainteresowania kryminologii są instytucje szeroko pojętego wymiaru sprawiedliwości, które można określić jako tzw. agendy sformalizowanej kontroli społecznej. Przedmiotem analiz kryminologicznych jest ich funkcjonowanie, a więc działanie “kontroli społecznej” na poziomie instytucjonalnym. Do tego nurtu badań można zaliczyć również szereg badań, które dotyczą praktyki stosowania norm prawa karnego, w tym orzekania przez sądy określonych kar, funkcjonowania instytucji odpowiedzialnych za wykonywanie tych kar itp.

### **Przywilej bycia ofiarą. Kryminologia krytyczna a kultura wiktylizmu**

dr Magdalena Grzyb *Uniwersytet Jagielloński*

Zainteresowanie kryminologii osobą ofiary i wyłonienie się nastąpiło stosunkowo późno, bo w połowie XX w. Współcześnie jednak to nie wiktylizm mówi nam więcej o roli ofiary, ale kryminologia krytyczna.

Wzrost roli ofiary nie tylko w wymiarze sprawiedliwości, ale polityce i debacie publicznej następował od lat 80. XX w. wraz ze wzrostem punitowności polityki kryminalnej w Stanach Zjednoczonych oraz powstaniem neoliberalnego państwa.

Kryminologia krytyczna oferuje ciekawe analizy dotyczące powstania kultury wiktylizmu (victimhood culture) oraz jej politycznego wymiaru. W swoim referacie postaram się zreferować pojęcie kultury wiktylizmu oraz omówić współczesne krzykły kultury wiktylizmu oraz kultu ofiary.

### **Percepcja zagrożeń środowiskowych w przestrzeni miasta**

dr hab. Stanisław Mordwa, prof. UŁ *Uniwersytet Łódzki*

mgr Anna Żubrowska *Uniwersytet Łódzki*

Podstawę badań przedstawionych w referacie stanowią koncepcje kształtowania przestrzeni bezpiecznych (CPTED, secured by design). Głównym problemem poruszonym w referacie jest percepcja zagrożenia przestępczością przez mieszkańców miasta. W tym celu zgodnie z metodologią B. Czarneckiego zidentyfikowano w przestrzeni centrum Kalisza 149 środowiskowych czynników zagrożeń. Następnie, uwzględniając 20 aspektów warunków bezpieczeństwa, dokonano waloryzacji tych czynników – największe problemy określono w odniesieniu do takich aspektów warunków bezpieczeństwa jak: terytorialność, obecność grup ryzyka, warunki uzyskania pomocy, obecność osób trzecich czy warunki przewagi sprawcy. Między czynnikami stwarzającymi największy poziom zagrożenia przestępczością wytyczono dwie ścieżki, wzdłuż których poruszali się respondenci. Wykorzystując zmodyfikowaną metodę „krzywej wrażeń” K. Wejcherta, określono percypowany przez respondentów poziom zagrożenia przestępczością. Analiza przeprowadzonych badań wykazała, że miejsca i obiekty stwarzające warunki zagrożenia przestępczością, nie są właściwie identyfikowane w przestrzeni miasta przez ich użytkowników. Respondenci nie zawsze potrafili wskazać te miejsca, niewłaściwie określali poziom stwarzanego w tych miejscach zagrożenia, jak również błędnie definiowali negatywne aspekty warunków bezpieczeństwa w określonym kontekście przestrzennym. Potwierdzony został zatem jeden z paradoksów sformułowanych przez N. Davidsona o rozbieżnościach między rozmieszczeniem miejsc kryminogennych a poziomem poczucia zagrożenia przestępczością użytkowników tych miejsc. Na podstawie uzyskanych wyników badań sformułowano rekomendacje związane ze sposobem zagospodarowania przestrzeni oraz polityką przestrzenną miasta.

### **Błędy wnioskowania na przykładzie badań wiktylizacji osób LGBT+**

dr Katarzyna Szumlewicz *Uniwersytet Warszawski*

Badania wiktylizacyjne pełnią ważną funkcję w kryminologii i naukach pokrewnych. Pozwalają rozpoznać rozmiary przestępczości, czerpiąc informacje od samych jej ofiar, a nie od organów prawa. Podobnie jest z badaniami wykluczenia społecznego i dyskryminacji.

Można te zjawiska badać "z zewnątrz", skupiając się na raportach dotyczących określonych zachowań wobec grup mniejszościowych. Takie badania są precyzyjne, jednak wiele "niewidzialnych" przejawów opresji im może umknąć. Stąd potrzeba badań wiktyimizacyjnych w tym obszarze. Te jednak w kulturze wiktyimizmu – czyli czerpania różnorodnych profitów z bycia ofiarą (zwłaszcza czerpania z niego społecznego uznania) – mogą okazać się zaprzeczeniem naukowej precyzji. Tak się stało w przypadku raportu, stworzonego przez Kampanię Przeciw Homofobii i Stowarzyszenie Lambda we współpracy z Centrum Badań nad Uprzedzeniami Wydziału Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego. Forma wydaje się bez zarzutu: rozległe badanie ilościowe na wielotysięcznej próbie. Jednak gdy wczytamy się w ten raport, poznamy sposób zbierania ankiet, zadawane pytania, zgromadzoną próbę badawczą i alarmistyczne wnioski, mówiące o bezdomności, braku środków do życia, zagrożeniu depresją i samobójstwem, widzimy spiętrzone błędy metodologiczne oraz zastępowanie faktów ideologią. Próba nie jest reprezentatywna, ponieważ była zbierana przez określone strony w internecie (np. samą stronę KPH), głoszące określone, jaskrawe treści, wiktyimizujące całą społeczność ludzi LGBTQiA i niebędące w stanie dostrzec zmian postaw Polaków wobec tych grup na lepsze, obserwowanych zgodnie przez GUS czy IPSOS. Grupa badawcza nie była reprezentatywna, ponieważ objęła przede wszystkim osoby młode; osób przed 18 rokiem życia było znacznie więcej, niż po 40. Osób pięćdziesięcioletnich i starszych nie było wcale. Badanie opierało się na samodiagnozie, obejmującej osoby homoseksualne, biseksualne, niebinarne, transpłciowe i aseksualne. Nie padło pytania o inicjację erotyczną, więc można przypuszczać, że wiele z tych osób, zwłaszcza niepełnoletnich, zdiagnozowało się jako biseksualne, niebinarne, czy, co szczególnie istotne, aseksualne, nie mając w tym względzie żadnych doświadczeń biograficznych. Można przypuszczać, że bezdomnością osoby te mogły nazywać kilkudniowe pobyty poza domem (trudno inaczej wyobrazić sobie, że 16% z osób LGBTQiA w Polsce jest bezdomnych), brakiem środków do życia bycie utrzymywanym jako osoba ucząca się przez rodziców i tak dalej. Nie sugeruję, iż nie dochodzi do dramatów osób LGBTQiA. Ich skala jest jednak nieporównywalnie mniejsza, niż sugeruje to badanie. Jego niezetelność szkodzi osobom, które bada, choć wyposaża je w rodzaj romantycznej aury. Jako pedagog chcę na koniec powiedzieć o tak zwanym "efekcie Wertera", czyli o skutkach przedstawiania samobójstwa czy myśli o nim w pozytywnych barwach, jako źródła społecznego uznania. Zwłaszcza wobec osób młodych wydaje mi się to szczególnie niebezpieczne.

### **Trzecia droga rozwoju kryminologii. Pomiędzy kliniką kryminologiczną a naukami społecznymi**

prof. dr hab. Piotr Stępnik *Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu*

Celem wystąpienia jest dyskusja nad tzw. trzecią drogą rozwoju kryminologii. Jej wyznaczenie stanowi konsekwencję starcia się klasycznego paradygmatu kryminologii klinicznej z rozwojem nauk społecznych, zwłaszcza z tezami interakcjonizmu i kontroli społecznej. Ścisłej, konfrontacji osiągnięć belgijskiej szkoły kryminologii klinicznej w Louvain z osiągnięciami innych szkół kryminologicznych, zwłaszcza tzw. drugiej szkoły chicagowskiej.



Staram się pokazać, jak ważne jest w kryminologii zachowanie dialektycznego sposobu myślenia, który zmierza do systematyzującego, wieloaspektowego oraz otwartego na dyskusję zrozumienia zjawisk kryminalnych. Klinczną subiektywność przestępczego działania człowieka można bowiem poznawać w sposób interdyscyplinarny, uwzględniający pytania sformułowane w związku z rozwojem nauk społecznych. Wymaga to reinterpretacji takich kluczowych pojęć przekazywanych językiem kryminologii, jak „zachowanie”, „sytuacja”, „czyn”, itd. Zmiany w nich pokazują jak bardzo prowadzą one do konfliktów szkół i paradygmatycznych zmagania w kryminologii.

Język kryminologii wymaga obecnie leksykalnego i semantycznego udoskonalania, bowiem pewna jej historyczna „epistemologia” przyczyniła się do jego skostnienia. Konieczne jest jego odblokowanie i uelastycznienie poprzez dialog pomiędzy różnymi szkołami. Taki dialog może wyznaczyć trzecią drogę rozwoju kryminologii. Jej rozwojowi sprzyjają prace nad sformułowaniem paradygmatu przestępcy jako aktora społecznego podejmowane obecnie przez klinicystów ze Szkoły w Louvain. Jest on podmiotem mającym swój własny punkt widzenia, jednak zależnym od zajmowanej pozycji społecznej oraz historii życia, której część stanowi. Eksponuje także różne projekty życiowe, wokół których organizuje swoją działalność.

Taka perspektywa pozwala zneutralizować wskazane wyżej pojęcia, następnie zintegrować je z językiem innych nauk, zwłaszcza społecznych. Otwiera klinikę kryminologiczną na nowe idee, zwłaszcza amerykańskie (symboliczny interakcjonizm, teoria reakcji społecznej).

Trzecia droga rozwoju kryminologii oznacza otwarcie jej pola epistemologicznego. Umożliwia badanie problematyki przestępcy oraz procesu prowadzącego do przestępstwa także pod innym kątem niż tradycyjny, klasyczny, a więc etycznym, humanistycznym, feministycznym, itd. Stanowi więc istotny wkład w rozwój kryminologii w ogóle. Może doprowadzić do tego, że takie pojęcia, jak „czyn”, „odreagowanie” lub „zachowanie” staną się semantycznie neutralne, a więc nie będą już na swoistej „czarnej liście”. Pojęcia te zmuszają nas do myślenia o kryminologii i jej przedmiotach w projekcie jej odnowienia jako całości, odejścia od jej fragmentaryzacji, typowej dla badań specjalizacyjnych, podejmowanych obecnie w naukach humanistycznych.

Trzecia droga rozwoju kryminologii zakłada rezygnację z naiwnego ekumenizmu, niwelującego różnice, a także zestawiania wiedzy w dążeniu do całości poprzez sumowanie punktów widzenia. Wymaga jednak odważnego, twórczego połączenia interdyscyplinarności z podejściem klinicznym, które pozostaje sercem badań.

## Przestępczość zorganizowana i gospodarcza

Miejsce                      sala 203 (II piętro)  
Prowadzący sesję        dr hab. Piotr Chomczyński, prof. UŁ

### **Wory w zakonie w Rosji jako zjawisko kryminologiczne**

prof. dr hab. Katarzyna Laskowska *Uniwersytet w Białymstoku*

Wory w zakonie (liderzy zorganizowanego środowiska przestępczego) w Rosji stanowią niezwykle interesujący przedmiot badań kryminologicznych. Ta około 100-letnia instytucja jest zjawiskiem zarówno historycznym, jak też współczesnym. Celem opracowania jest ukazanie warunków kształtowania się i przemian worów w zakonie w dawnej i współczesnej Rosji oraz ich aktualnej sytuacji.

W wyniku przeprowadzonych analiz ustalono, że wory w zakonie w latach 1920. funkcjonowali wyłącznie w więzieniach i obozach. W latach 1930.-1940. ugruntowywali w nich swą wysoką pozycję, jednakże pod znaczną kontrolą administracji obozów Gułagu. W latach 1950., z powodu niechęci władzy do dzielenia się „rządem dusz” nad skazanymi, restrykcyjnymi, ale skutecznymi działaniami o charakterze prawno-organizacyjnym ograniczono ich działalność, niemal zniszczono. W pierwszej połowie lat 1960. zmusiło to ich do konspiracji, a w drugiej – dzięki odwilży chruszczowowskiej i zmianom w środowisku przestępczym – spowodowało odrodzenie. W latach 1970. wory wyszli z kolonii oraz więzień i zaczęli uczestniczyć w nielegalnej części gospodarki państwa. Działali równolegle zarówno w placówkach, jak i na wolności. Oba światy efektywnie się przenikały. W latach 1980. nastąpiło odrodzenie worowskiej ideologii i dostosowywanie się do zmieniających się warunków ekonomicznych. W latach 1990. doszło do modyfikacji norm i odrzucenia niektórych (możliwość kupna tytułu wora), wejścia w legalną gospodarkę i sięgania po różne szczeble władzy. Działania prowadzono nawet poza granicami Rosji. W ciągu ostatnich 20 lat nastąpiło przekształcenie worowskich ugrupowań w przedsiębiorstwa i legalizowanie się worów w zakonie w strukturze społecznej, awansowanie w jej hierarchii. Zatem, od szeregu lat wory działając w instytucjach poprawczych i tam tworząc swe zaplecza, poszerzali wpływy na wolności. Współcześnie środowisko worowskie ewoluuje i przeobraża się. Wiele jego norm ulega zmianie i dostosowaniu do rzeczywistości.

### **Rola kobiet w rosyjskojęzycznej przestępczości zorganizowanej na przykładzie wybranej grupy przestępczej**

dr hab. Monika Kotowska *Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie*

Niewiele kobiet funkcjonujące w strukturach przestępczości zorganizowanej. Wystąpienie skupia się na omówieniu roli, jaką w rosyjskojęzycznej zorganizowanej grupie przestępczej pełniła kobieta, Olga A. Materiał badawczy z udziałem badanej został zebrany w czasie, kiedy

odbywała ona karę pozbawienia wolności. Autorka przeprowadziła z badaną wywiad oraz przeanalizowała materiał pochodzący z jej akt penitencjarnych.

### **Praktyka ścigania i karania sprawców przestępstwa z art. 306a Kodeksu karnego na podstawie badań aktowych**

dr Konrad Buczkowski *Instytut Wymiaru Sprawiedliwości*

Wprowadzenie do Kodeksu karnego przepisu art. 306a penalizującego zachowanie polegające na zmianie wskazań drogomierza stanowiło odpowiedź ustawodawcy na dosyć powszechną praktykę

modyfikowania faktycznego stanu licznika pojazdu w celu ukrycia rzeczywistej liczby przejechanych kilometrów. Zmiany takie najczęściej mają na celu zafałszowanie albo faktycznego zużycia pojazdu,

który jest przedmiotem sprzedaży, albo faktycznych godzin pracy zawodowego kierowcy, dając mu możliwość ich wydłużenia ponad limity przewidziane przepisami prawa.

Referat przedstawia wyniki badania postępowań przygotowawczych i sądowych w początkowym okresie funkcjonowania przepisu art. 306a k.k. w polskim systemie prawnym, tj. w okresie od wejścia

w życie przepisu dnia 25.05.2019 r. do 31.12.2020 r. i dokonuje oceny skuteczności wprowadzonego typu przestępstwa w zwalczaniu zachowań objętych jego dyspozycją.

### **Kolektywna trajektoria w doświadczeniu osób wstępujących do meksykańskich karteli narkotykowych. Wyniki jakościowych badań terenowych w Meksyku**

dr hab. Piotr Chomczyński, prof. UŁ *Uniwersytet Łódzki / Akademia Nauk Stosowanych w Pile*

Celem referatu jest prezentacja wyników jakościowych badań terenowych prowadzonych w Meksyku oraz powstałej na ich bazie koncepcji kolektywnej trajektorii (collective trajectory CT). Badania empiryczne za pomocą obserwacji jawnej, analizy dokumentów oraz wywiadów swobodnych prowadzone są od 2015 roku wśród społeczności lokalnych zagrożonych przestępczością zorganizowaną (Tepito, Iztapalapa, Tacubaya) jak i osób pracujących dla karteli narkotykowych a także umieszczonych w instytucjach korekcyjnych dla nieletnich i dorosłych (69 wywiadów). Wśród osób badanych pracujących dla karteli narkotykowych znaleźli się: szefowie kartelu, szefowie poszczególnych regionów (jefes de plaza), logistycy, zabójcy na zlecenie (sicarios), porywacze (secuestradores), obserwatorzy (halcones), dealerzy oraz przemytnicy. Ponadto badaniami objęto także osoby (16 wywiadów) posiadające z racji wykonywanego przez siebie zawodu unikalną wiedzę ekspercką na temat funkcjonowania przestępczości zorganizowanej w Meksyku (sędziowie, pracownicy administracji zakładów korekcyjnych, psychologowie, specjaliści z zakresu resocjalizacji, kryminolodzy, pracownicy socjalni i akademicy).

Na podstawie przyjętej metodologii teorii ugruntowanej obejmującej kodowanie oraz analizę indukcyjną materiału badawczego wygenerowano koncepcję kolektywnej trajektorii, która tłumaczy mechanizm rekrutacji i adaptacji osób wstępujących w szeregi karteli narkotykowych. Koncepcja kolektywnej trajektorii utworzona została w ramach badań w Meksyku i testowana będzie w dalszych badaniach w wybranych krajach Ameryki Łacińskiej.

## Przestępczość przeciwko wolności seksualnej

Miejsce                      sala 209 (II piętro)  
Prowadzący sesję        dr Maciej Bocheński

### **Brak zgody jako przesłanka zgwałcenia – działania zmierzające do harmonizacji znamion czynu zabronionego w Unii Europejskiej**

Klaudia Jakubowicz *Uniwersytet Śląski*

Zwalczanie przemocy uwarunkowanej płcią jest jednym z kluczowych priorytetów równości płci w UE na lata 2020–2025. Komisja Europejska zamierza rozszerzyć obszary przestępczości, w których możliwa jest harmonizacja, do określonych form przemocy uwarunkowanej płcią oraz zaproponować dodatkowe środki w celu zapobiegania określonym formom przemocy ze względu na płeć, w tym molestowaniu seksualnemu, wykorzystywaniu kobiet i okaleczaniu żeńskich narządów płciowych. Unia Europejska zauważa problemy związane ze ściganiem sprawców przemocy ze względu na płeć, w tym zgwałcenia, które są wspólne dla państw członkowskich.

Wśród państw europejskich tylko niektóre z nich, wśród których można wymienić: Belgię, Cypr, Luksemburg, Niemcy a także Szwecję, wprowadziły definicję zgwałcenia opartą na braku zgody. Prawo karne pozostałych państw europejskich wciąż definiuje zgwałcenie poprzez zastosowanie przesłanki użycia siły fizycznej, zastraszenia, przymusu, a także oporu stawianego przez ofiary.

W wystąpieniu pragnę poruszyć problem różnych definicji zgwałcenia w ustawodawstwie państw członkowskich i problemów prawnych mogących potencjalnie wyniknąć na gruncie tego zagadnienia. Kolejno przedstawię próby skodyfikowania przestępstwa zgwałcenia w ustawodawstwie Niemiec, Szwecji oraz Hiszpani.

### **Kobiety jako sprawczynie zgwałceń ze szczególnym okrucieństwem**

dr Anna Więcek-Durańska *Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej*

Przestępczość kobiet nie jest zjawiskiem nowym. Rokrocznie w oficjalnych statystykach policyjnych i sądowych wśród ogólnej liczby czynów stanowi ona około 10%. Od wielu lat zarówno w mediach jak i w literaturze przedmiotu podkreśla się zmiany, które zachodzą zarówno w dynamice jak i w jakości czynów dokonywanych przez kobiety.

W prezentacji przedstawione zostaną wyniki badań własnych dotyczących zgwałceń ze szczególnym okrucieństwem dokonanych przez kobiety.

Badanie przeprowadzone zostało w oparciu o materiał empiryczny pochodzący ze spraw karnych, w których podstawą skazania był artykuł 197§4 k.k., a sprawcami bądź

współsprawcami czynów były kobiety. Ze względu na szczególny charakter przestępstwa materiał badawczy stanowiły akta spraw sądowych zakończonych prawomocnym wyrokiem.

Prezentowane wyniki ukazują kobietę sprawczynią zgwałcenia w nieco innym świetle niż dotychczas prezentowane badania, warto podkreślić jednak że wyniki analiz należałoby pogłębić, poszerzyć o dodatkowe przypadki nie tylko zgwałceń ze szczególnym okrucieństwem ale również innych przestępstw.

W analizowanych sprawach kobiety pełniły aktywną, agresywną bardzo często dominującą rolę zarówno w planowaniu czynu jak i w jego realizacji. Wszystkie czyny dokonane zostały wspólnie z mężczyznami, a kobiety w trakcie ich popełniania były pod wpływem alkoholu.

### **Nadzór prewencyjny – założenia a rzeczywistość**

dr Agnieszka Gutkowska *Uniwersytet Warszawski*

Nadzór prewencyjny jest jednym z dwóch, obok izolacji w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym (KOZZD), środków postpenalnych wprowadzonych do polskiego porządku prawnego na mocy ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób. Pomimo tego, iż zarówno ze statystyk, jak i z założeń ustawodawcy można wnioskować, iż to właśnie nadzór prewencyjny, jako środek postpenalny o charakterze wolnościowym, był przewidziany jako podstawowy we wspieraniu bezpiecznego funkcjonowania w społeczeństwie osób z zaburzeniami psychicznymi, stwarzających zagrożenie dla innych osób, wykonywanie nadzoru prewencyjnego nie wzbudza takiego zainteresowania ani doktryny, ani praktyków, ani mediów, jak funkcjonowanie KOZZD.

Mając to na względzie, celem wystąpienia jest próba choćby częściowego wypełnienia luki, która powstała w tym zakresie. W ramach prezentacji zostaną omówione wybrane aspekty dot. orzekania i stosowania nadzoru prewencyjnego, zaś z przedstawione wnioski oparte są na wynikach badań przeprowadzonych w Instytucie Wymiaru Sprawiedliwości od maja do września 2019 r. oraz od marca do lipca 2021 r.

### **System kontroli przestępców seksualnych – w stronę efektywności czy populizmu penalnego?**

dr hab. Piotr Herbowski, prof. Uniwersytetu SWPS *SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny*

Przestępcy seksualni słusznie uznawani są za grupę bardzo niebezpieczną. Jednak istniejące rozwiązania prawne, których wprowadzenie zostało wymuszone przez zaniepokojoną opinię publiczną, zamiast służyć ich efektywnemu monitorowaniu, wyrażają raczej bezradność i brak pomysłów naszego państwa. Konieczne jest więc stworzenie systemu kompleksowego, efektywnego i taniego a nie będącego przejawem populizmu penalnego, tak jak to ma miejsce obecnie. Takiego, który pozwoli nie tylko na skuteczne pozyskiwanie wartościowych informacji, ale również na ich weryfikację a następnie podjęcie trafnych decyzji prawnych.

Zasadniczym celem wystąpienia jest przedstawienie podstawowych założeń systemowych stworzonych m.in. w oparciu o własne wieloletnie doświadczenia związane ze zwalczaniem tej przestępczości.

**Drapieżcy seksualni – co z nimi dalej?**  
**Próba oceny polskiej polityki karnej wobec sprawców przestępstw seksualnych**

dr Maciej Bocheński *Uniwersytet Jagielloński*

W 2020 roku minęło 15 lat od momentu, kiedy rozpoczął się stały trend polskiej polityki kryminalnej wyrażający się w systematycznym zaostrzaniu prawnokarnej reakcji wobec sprawców przestępstw seksualnych. Taka "rocznica" daje asumpt do podjęcia próby oceny, czy wprowadzone zmiany pozwoliły osiągnąć zamierzony rezultat w postaci zmniejszenia rozmiarów przestępczości seksualnej. W toku referatu zostaną krótko podsumowane wprowadzone zmiany, a także zaprezentowane dane dotyczące rozmiarów przestępczości. Pokrótce omówione zostaną praktyczne problemy stosowania poszczególnych instytucji i rozwiązań prawnych.

## II sesja panelowa (dzień I: 14.30–16.00)

### Problemy współczesnej cyberprzestępczości w ujęciu kryminologii

Miejsce                      Aula Zielona  
Prowadzący sesję        dr hab. Wojciech Filipkowski

Cyberprzestępczość przeobraża się w sposób stały. Proces ten jest wynikiem zmian zachodzących w społeczeństwie globalnym, a także konsekwencją rozwoju technologii. Z tego też względu konieczne jest stałe monitorowanie stanu przestępczości rozwijającej się w cyberprzestrzeni. Kryminologia daje podstawy naukowe analizy jej fenomenu, etiologii oraz profilaktyki. Co więcej, mamy do czynienia z rozwojem jej subdziedziny – cyberkryminologii. Stanowi to odpowiedź na zapotrzebowanie zgłaszane przez podmioty sektora publicznego i prywatnego, ale także pojedynczych członków społeczeństwa w zakresie zrozumienia różnic w porównaniu z „tradycyjną” przestępczością, mechanizmów rządzących nią oraz jej konsekwencji. Powinno to znajdować przełożenie na podejmowane przez podmioty sektora publicznego decyzje w zakresie kreowania polityki kryminalnej państwa. Podmioty sektora prywatnego potrzebują stosownej wiedzy o tym zjawisku celem zabezpieczenia się i swojej działalności przed zachowaniami przestępczymi oraz wypełniania nałożonych na nie obowiązków w zakresie przeciwdziałania i zwalczania im. Jednocześnie każdy użytkownik cyberprzestrzeni powinien być świadomy zarówno zagrożeń, jak i sposobów ograniczenia skutków ich występowania, aby nie stać się np. ofiarą tychże.

Referaty odnoszą się przede wszystkim do tradycyjnych działów kryminologii tj. fenomenologii i profilaktyki.

Pierwszy z czterech zaproponowanych autorstwa dr. hab. J. Kosińskiego, prof. AMW i dr P. Olbera zatytułowany jest „Cyberprzestępczość w Polsce — charakterystyka zjawiska metodami Data Science”. Autorzy stawiają sobie za cel przedstawienie opisu aktualnego stanu wiedzy o zjawisku cyberprzestępczości. Interesująca jest jednak metoda badawcza, jaką przedstawią, gdyż posłużą się osiągnięciami dynamicznie rozwijającej się współcześnie stosunkowo nowej dziedziny, jaką jest data science.

Drugi referat autorstwa dr. hab. W. Filipkowskiego pt. „Kryminologiczne spojrzenie na Metaverse” pozostaje w obszarze opisu cyberprzestępczości, ale odnosi się do najbliższej przyszłości. Zaproponowana przez twórcę Facebooka nowa platforma społecznościowa niesie ze sobą wiele zagrożeń, które to są pomijane lub marginalizowane w materiałach ją reklamujących. Dlatego już teraz warto, jest dokonać jej analizy pod kątem możliwości wprowadzenia „nowych” odmian zachowań przestępczych lub przenoszenia do niej dotychczasowych.

Trzeci z referatów autorstwa dr P. Lewulisa pt. „Charakterystyka przestępstw popełnianych w mediach społecznościowych w kontekście ich wykrywalności” odnosi się do pogranicza rozważań kryminologicznych i kryminalistycznych. Autor, opisując cechy przestępstw



dokonywanych w mediach społecznościowych, ukazuje także problemy związane z ich wykrywalnością.

Zamykający panel referat autorstwa mgr K. Staciwa pt. „It takes a network to defeat a network – na przykładzie sieci przeciwdziałania i zwalczania Child Sexual Abuse Material w Internecie” mieści się w obszarze profilaktyki kryminologicznej. Autorka skupia się na przeciwdziałaniu i zwalczaniu wybranej kategorii przestępstw. Można to jednak potraktować jako przykład sieciowości profilaktyki kryminologicznej (network criminology) w cyberprzestrzeni.

## Referaty

- Cyberprzestępczość w Polsce – charakterystyka zjawiska metodami Data Science  
dr hab. Jerzy Kosiński *Akademia Marynarki Wojennej w Gdyni*  
dr Paweł Olber *Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie*
- Kryminologiczne spojrzenie na Metaverse  
dr hab. Wojciech Filipkowski, *Uniwersytet w Białymstoku*
- Charakterystyka przestępstw popełnianych w mediach społecznościowych w kontekście ich wykrywalności  
dr Piotr Lewulis *Uniwersytet Warszawski*
- It takes a network to defeat a network – na przykładzie sieci przeciwdziałania i zwalczania Child Sexual Abuse Material w Internecie  
mgr Katarzyna Staciwa *Naukowa i Akademicka Sieć Naukowa – Państwowy Instytut Badawczy*

## Różne formy przemocy

Miejsce                      Aula Niebieska  
Prowadząca sesję        dr Ewa Habzda-Siwiek

### **Sposoby działania i zachowanie podejrzanych o zabójstwa w świetle wywiadów z funkcjonariuszami Policji**

mgr Milena Zajkowska *Uniwersytet w Białymstoku*

Referat poświęcony zostanie przestępstwu zabójstwa, w szczególności popełnionego przez sprawczynię, z perspektywy pracy funkcjonariuszy Policji. Scenariusz wywiadu obejmował siedem części: metryczkę, źródło informacji o przestępstwie, sposób zatrzymania, modus operandi sprawców, charakterystykę podejrzanych oraz specyfikę przesłuchania podejrzanych o przestępstwo zabójstwa. Pierwsze zagadnienie obejmować będzie: staż pracy, stopień służbowy oraz oszacowaną liczbę zabójstw, przy których pracowali funkcjonariusze. W drugiej części dotyczącej źródła informacji o przestępstwie omówione zostaną aspekty dotyczące: osób zgłaszających przestępstwo; czynów odkrytych przypadkowo; spraw niezgłoszonych; udziału kobiet w przestępstwach zabójstwa oraz wykrywalności sprawców omawianego przestępstwa. Trzecia część zagadnień dotyczyć będzie sposobu zatrzymania, modus operandi i charakterystyki podejrzanych o zabójstwa. Sposób zatrzymania opisany zostanie na podstawie zachowania podejrzanych, w tym kobiet, w trakcie zatrzymania, znajdowania się pod wpływem alkoholu, różnicy w zatrzymaniu kobiet i mężczyzn, przyznania się podejrzanego do popełnionego czynu, czynników, na które trzeba zwrócić szczególną uwagę przy zatrzymaniu. Charakterystyka podejrzanych omówiona będzie na podstawie: profilu typowego zabójcy (o ile można taki stworzyć); wcześniejszej karalności; częstotliwości bycia ofiarą przemocy domowej; znajdowania się pod wpływem alkoholu; sytuacji rodzinnej; podejrzanych, w tym kobiet, „wymykających się” typowym schematom.

### **Nieletni jako sprawcy przestępstwa znęcania się**

dr hab. Dagmara Woźniakowska-Fajst *Uniwersytet Warszawski / Instytut Nauk Prawnych PAN*  
dr Paulina Wiktorska *Instytut Nauk Prawnych PAN*

W czasie jednej z sesji naukowych, które miały miejsce w ramach odbywającego się w 2019 r. Kongresu Kryminologicznego, padło stwierdzenie, że jednym z czynników charakteryzujących współczesną przestępczość nieletnich jest wzrost czynów związanych z użyciem przemocy (mimo ogólnego spadku liczby czynów karalnych), w tym coraz częstsze zaangażowanie nieletnich w przestępstwo znęcania się (art. 207 k.k.). Pobieźna analiza statystyk sądowych nie potwierdziła, żeby czynów z art. 207 k.k. było coraz więcej w liczbach bezwzględnych, jednak dało się zauważyć kilka niepokojących zjawisk, takich jak nieco rosnący odsetek tego czynu w strukturze czynów nieletnich, udział dziewcząt w tym czynie przekraczający w niektórych latach 20% sprawców, a także fakt, że podawana od 2014 r. w statystykach

Ministerstwa Sprawiedliwości liczba małoletnich pokrzywdzonych jest bardzo niewielka (w latach 2014–2018 było to średnio 1/3 czynów), co nasuwa oczywisty wniosek, że większość osób pokrzywdzonych jest dorosła i prawdopodobnie są nimi członkowie rodzin sprawców. Zestawienie tych informacji było na tyle intrygujące, że postanowiliśmy zbadać, co kryje się za liczbami: jaka jest sylwetka społeczna sprawcy i sprawczynie, jakie jest ich środowisko wychowawcze, kto najczęściej jest osobą pokrzywdzoną, jakie relacje wiążą tę osobą ze sprawcą, jakie są konteksty popełnianych czynów, jakiego rodzaju przemoc jest stosowana? Rezultaty naszej analizy przyniosły ciekawe (niekiedy nawet zaskakujące) spostrzeżenia, którymi niniejszym pragniemy się podzielić.

### **Zgwałcenie w małżeństwie – mit czy rzeczywistość? – analiza prawnokarna i kryminologiczna zjawiska**

mgr Sebastian Traczyk *Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego*

Przestępstwo zgwałcenia małżeńskiego jest specyficznym typem czynu zabronionego, który znacząco zmieniał się na przestrzeni lat na gruncie przepisów prawa karnego oraz nauk penalnych. Na terytorium ziem polskich kwestia związana z nadużywaniem małżeńskich praw co do pożycia seksualnego zakorzeniona jest już od najdawniejszych czasów, gdzie mężczyzna wchodząc w rolę męża dominował nad swoją żoną w każdym aspekcie ich wspólnego życia, w tym również w sferze seksualnej. Kobieta nie miała jednak nie tyle skodyfikowanego zakresu swoich obowiązków względem męża, co obowiązana była do „uległości” względem niego w każdej sferze trwania ich małżeństwa. Sytuacja ta, choć z biegiem lat zmieniała się, do dziś budzi liczne kontrowersje, spekulacje oraz niejasności, finalnie uznając kwestię istnienia nadużyć seksualnych pomiędzy małżonkami jako realnie występującego przestępstwa przeciwko wolności seksualnej danej jednostki zastrzegając w społeczeństwie swoistą „lukę” tabuizowania tego zjawiska jako jedynie teoretycznego, nierealnego, a nawet śmiesznego. Czy zgwałcenie w małżeństwie jest tylko mitem? A może jest to realne zagrożenie dla małżonka i całej rodziny? Analiza prawnokarna oraz kryminologiczna niniejszego zjawiska, mająca miejsce w trakcie referowania jednoznacznie ukaże jakie stanowisko obecnie panuje co do takiej formy przestępczości.

### **Kobiety jako sprawczynie zabójstw partnerów życiowych. O możliwościach wykorzystania psychologicznych modeli wyjaśniających przemoc interpersonalną w kryminologii**

dr Ewa Habzda-Siwiek *Uniwersytet Jagielloński*

Kobiety, które zabiły lub usiłowały zabić swoich partnerów życiowych, to zagadnienie łączące dwa ważne obszary problemowe w kryminologii. Po pierwsze, zabójstwa przyciągają uwagę zarówno profesjonalistów jak i opinii społecznej, dla której stanowią wizerunek najpoważniejszej przestępczości. Po drugie, gdy kobiety okazują się sprawczyniami zabójstw

dokonanych na najbliższych osobach, budzi to szczególną potrzebę wyjaśnienia, dlaczego do tych czynów doszło i czy można było temu zapobiec.

Do wyjaśnienia czynów dokonanych na najbliższych osobach służyć mogą współcześnie rozwijane psychologiczne modele wyjaśniające przemoc interpersonalną. Wystąpienie koncentruje się na prezentacji modelu określanego „I-cubed theory” (E.B. Slotter i E.J.Finkel), który stanowi ramę teoretyczną do opisanie i wyjaśnienia złożonej i dynamicznej relacji interpersonalnej mogącej prowadzić do zabójstwa, z uwzględnieniem również sytuacyjnych uwarunkowań.

Prezentacja teoretycznego modelu zostanie zilustrowana przypadkami zabójstw dokonanych na partnerach życiowych przez polskie kobiety – w oparciu o badania własne akt sądowych. W odniesieniu do terminologii i badań nad zabójstwami prowadzonymi w innych krajach, odpowiadają one kategorii tzw. intimate partner homicide (IPH).

W podsumowaniu poruszony zostanie również wątek konieczności rozwijania na gruncie kryminologii modeli wyjaśniających w podejściu zintegrowanym, czyli łączącym różne perspektywy wyjaśniające.

## Problemy graniczne

Miejsce                      sala 203 (II piętro)  
Prowadzący sesję        dr hab. Witold Klaus, prof. INP PAN

### **O (nie)statystycznym obrazie sytuacji migracyjnej na granicy polsko-białoruskiej**

dr Magdalena Perkowska *Uniwersytet w Białymstoku*

Celem wystąpienia jest dokonanie krytycznej analizy statystycznego obrazu sytuacji na granicy polsko-białoruskiej w związku z tzw. kryzysem migracyjnym. Analizie zostaną poddane dane Straży Granicznej dotyczące liczby ujawnionych przekroczeń granicy wbrew przepisom a także te dotyczące liczby złożonych wniosków o ochronę międzynarodową jak i wykonanych decyzji zobowiązujących do opuszczenia terytorium RP. Autorka podda krytyce zakres tych danych, w odniesieniu również do danych z lat poprzednich i realizacji polityki „odpychania” (ang. deterrence) uchodźców od polskiego terytorium.

Ponadto zostaną omówione wybrane regulacje prawne przyjęte w Polsce głównie w 2021 roku, których celem zgodnie z założeniem ustawodawcy było powstrzymanie „zintensyfikowanych prób nielegalnego przekroczenia granicy na odcinkach granicy państwowej z Republiką Białorusi”. Dokona zostanie próba oceny przyjętych rozwiązań pod kątem ich (nie)zgodności z obowiązującym prawem krajowym jak i międzynarodowym. Autorka postara się odpowiedzieć czy, zgodnie z retoryką Straży Granicznej, mieliśmy/mamy do czynienia z przekroczeniem granicy RP wbrew przepisom.

### **Czemu służy detencja stosowana wobec migrantów przymusowych? Refleksje na temat wybranych przejawów kryminalizacji migracji w Polsce**

mgr Monika Szulecka *Instytut Nauk Prawnych PAN*

Stosowanie środków detencyjnych wobec migrantów przymusowych uzasadniane jest zabezpieczaniem toku procedur administracyjnych. Chodzi zwłaszcza o procedurę powrotową, której rezultatem ma być deportacja cudzoziemca, a poprzedza ją wprowadzenie cudzoziemca w „stan kontrolowanego bezruchu” (Niedźwiedzki i in. 2021). Stan ten ma zapobiegać też „ucieczkom” cudzoziemców, których ryzyko uznane przez władze za wysokie przesądza o detencji. Detencja służy więc przede wszystkim władzom państwa do kontroli (lub kryminalizacji) migracji. Z doświadczeń migrantów przymusowych (np. Szulecka 2019) i licznych głosów ekspertów (np. Białas 2014) wynika, że nierzadko ocena przesłanek stosowania (lub nie) środka izolacyjnego, a więc m.in. ocena ryzyka ucieczki, ocena stanu psychofizycznego migrantów, nie jest zindywidualizowana i pogłębiona. To rodzi pytania o słuszność podejmowanych decyzji, a także o rzeczywiste powody decydowania, kto i dlaczego powinien przebywać w izolacji. Czy zabezpieczanie procedur lub względy bezpieczeństwa państwa to jedyne cele umieszczania migrantów przymusowych w detencji? Czy za izolowaniem migrantów nie stoi chęć ich karania za naruszanie przepisów

administracyjnych? Czy umieszczanie w detencji dzieci jest przejawem troski o ich dobro, w sytuacji, gdy do ośrodków strzeżonych trafiają ich rodzice? Celem prezentacji jest krytyczne spojrzenie na okoliczności stosowania środków izolacyjnych wobec migrantów przymusowych w polskim kontekście po 2015 r. i odpowiedź na pytanie o to, czemu (oficjalnie i nieoficjalnie) służy przymusowa izolacja osób, których mobilność nie ma charakteru dobrowolnego. Analizie będą poddane dwa typy danych zbieranych w latach 2018–2022: 1/ wywiady jakościowe z ekspertami w zakresie kontroli migracji i z migrantami przymusowymi oraz 2/ postanowienia sądów o umieszczeniu lub odmowie umieszczenia cudzoziemców w strzeżonych ośrodkach dla cudzoziemców.

### **Granice kontroli. Celowość i dolegliwość alternatyw do detencji stosowanych wobec cudzoziemców**

dr hab. Witold Klaus, prof. INP PAN *Instytut Nauk Prawnych PAN*

Od kilku lat w krajach Globalnej Północy obserwujemy rozszerzanie się różnych praktyk kontroli nad migrantami. Strategie te opierają się na rozszerzaniu penalizacji niektórych zachowań związanych z migracjami (np. nielegalnego przekroczenia granicy, nieudokumentowanego pobytu czy pracy bez zezwolenia), jak również na wprowadzeniu innych miększych form kontroli, do której zachęceni są sami obywatele, mający raportować władzom określone zachowania migrantów i migrantek (Klaus, Szulecka, 2021).

Jedną z najdalej posuniętych praktyk kontrolnych jest pozbawienie określonej osoby wolności. W przypadku migrantów przybiera ono postać osadzenia w strzeżonym ośrodku dla cudzoziemców. Środek ten stosowany jest nie wobec osób łamiący prawo karne, a w stosunku do naruszających procedury administracyjne, a jego celem jest ułatwienie Straży Granicznej procedur wydalenionych. Z punktu widzenia państwa jest to jednak rozwiązanie niezwykle kosztowne, stąd jest stosowane jedynie do nielicznych (średnio około tysiąca osób rocznie). Stąd wprowadzane są inne, zastępcze formy kontroli – promowane jako bardziej humanitarne – zwane alternatywami do detencji. Obejmują one listę różnego rodzaju środków kontrolnych, np. w postaci nakazu regularnego stawiania się w określonym miejscu i czasie czy nakazu zamieszkania w odpowiednim miejscu (to dwie najbardziej popularne z tych form stosowane w Polsce).

W niniejszym wystąpieniu chciałbym poddać głębszej analizie celowość stosowania alternatyw do detencji wobec cudzoziemców w Polsce, w tym pokazać stopień dolegliwości, jaki się wiąże z ich zastosowaniem, a jaki doświadczają migranci i migrantki (por. Hasselberg 2014). Oprę się w tym celu na analizie wywiadów pogłębionych z 27 osobami, które były poddane tego rodzaju formom kontroli w Polsce.

## Zielone obszary kryminologii I

Miejsce                      sala 209 (II piętro)  
Prowadząca sesję        dr Edyta Drzazga

### **Kary i środki karne za przestępstwo znęcania się nad zwierzętami – orzecznictwo a polityka karna**

Olga Trąd *Uniwersytet Warszawski*

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt przewiduje za przestępstwo znęcania się nad zwierzętami karę pozbawienia wolności do lat 3, a w typie kwalifikowanym karę pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. Dodatkowo sąd ma możliwość zastosowania środków karnych, m.in. przepadku zwierzęcia, zakazu posiadania zwierząt, zakazu wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności, oraz nawiązkę na wskazany cel związanych z ochroną zwierząt. Także umarzając postępowanie warunkowo sąd może orzec zakaz posiadania zwierząt. Jednak jak wynika z raportu „Jak Polacy znęcają się nad zwierzętami?”, w latach 2012–2014 sądy nie orzekły żadnych środków karnych wobec około połowy sprawców omawianego przestępstwa, a 86% kar pozbawienia wolności wymierzono z warunkowym zawieszeniem ich wykonania. Czy z perspektywy polityki karnej, stosowanie tak łagodnych sankcji wypełnia cel sprawiedliwościowy, szczególnieprewencyjny i ogólnoprewencyjny kary? Czy brak stosowania dodatkowych dolegliwości wobec sprawców pozwala na ochronę zwierząt w dostatecznym stopniu? Czy z perspektywy etycznej, łagodne traktowanie sprawców okrucieństwa wobec istot czujących, wykazujących się emocjonalnością podobną do ludzkiej, posiadających bardzo zbliżone do naszych możliwości odczuwania i reagowania na bodźce, jest właściwe? W ramach próby udzielenia odpowiedzi na powyższe pytania, niniejszy referat zawiera przegląd wybranych przypadków orzeczeń za przestępstwa z art. 35 Ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt.

### **Od łowców skór do zmian klimatu – czyli czego szuka kryminolog w archipelagu arktycznym Svalbard?**

dr Katarzyna Witkowska-Rozpara *Uniwersytet Warszawski*

W staronorweskim pierwszy człon nazwy „Svalbard” oznacza „chłodny”, drugi zaś „brzeg” (Wiśniewska, 2019). Połączenie to dobrze oddaje charakter miejsca, którego dotyczy – archipelagu położonego w Arktyce w obrębie Szelfu Barentsa (Worsley, Aga, 1986). Szacuje się, że niedźwiedzie polarne pojawiły się w Arktyce w plejstocenie (Lopez, 2020). Tymczasem człowiek dotarł na Svalbard w XII wieku, jednak odkrycie archipelagu nastąpiło oficjalnie dopiero w roku 1596 (Roberts, Paglia, 2016).

„Wtargnięcie” człowieka do środowiska niedźwiedzi polarnych spowodowało wiele następstw – bardziej lub mniej oczywistych. Chciałabym zwrócić uwagę na te drugie – wskazując na konsekwencje prawne, kryminologiczne oraz kulturowe dla Svalbardu.

Ekspansja człowieka doprowadziła do przyjęcia rozwiązań normatywnych związanych z zagrożeniem, jakie oba gatunki stanowią dla siebie. Z uwagi na potrzebę ochrony niedźwiedzi wprowadzono Agreement on the Conservation of Polar Bears oraz regulacje lokalne zawarte w Lov om miljøvern på Svalbard poszerzające zakres kryminalizacji. Z uwagi na potrzebę zapewnienia bezpieczeństwa człowiekowi zalegalizowano szerszy dostęp do broni. Historia Svalbardu pokazuje, że broń ta może być także wykorzystana w innym celu, o czym świadczy kazus Maxima Popowa – sprawcy napadu na bank.

Obecność niedźwiedzi powoduje także, że nie sposób badać poczucie bezpieczeństwa „klasycznie”, gdyż pytanie „Czy czujesz się bezpiecznie, spacerując po zmroku w okolicy Twojego zamieszkania?” prowadzi na „naukowe manowce”. Badania przyczyn ataków niedźwiedzi wskazują, że atakują one człowieka jako „intruza” na własnym terenie (Wilder i in., 2017). Ataki te prowadzą nierzadko do zabicia zwierzęcia, co wymaga przeprowadzenia specjalnego śledztwa. Przypadki zastrzelenia niedźwiedzia wywołują z kolei zainteresowanie i krytykę mediów oraz ngo’ów zaangażowanych ekologicznie – zwracają jednak uwagę na kwestię odrębności kulturowej ludności rdzennej oraz zmian klimatycznych, migracje niedźwiedzi zmieniają się bowiem z racji na (spowodowany także przez człowieka) zanik pokrywy lodowej w Arktyce.

### **W kierunku „zielonej polityki kryminalnej”? – czyli o polityce kryminalnej wobec zielonych przestępstw**

dr Edyta Drzazga *Uniwersytet Jagielloński*

Szczególne miejsce w rozważaniach z zakresu zielonej kryminologii stanowią zagadnienia związane z redukcją zielonej przestępczości oraz negatywnych zjawisk z nią związanych. Na pierwszy rzut oka te zabiegi pokrywają się z głównym celem polityki kryminalnej. Warto zatem przyjrzeć się wspomnianej zbieżności w celu wyłonienia obszarów problemowych, a tym samym stworzenia kontrpunktu do dalszych rozważań na temat możliwości i ograniczeń sięgania po tradycyjne narzędzia systemowe służące ograniczaniu przestępczości. Z uwagi na niezwykle zróżnicowanie zjawisk wchodzących w zakres zielonej przestępczości korzystne będzie zredukowanie analizy do jednego przykładu zielonego przestępstwa, jakim jest nielegalny obrót dziką fauną i florą gatunków zagrożonych wyginięciem.

Przedstawiciele zielonej kryminologii przy omawianiu polityki kryminalnej w sprawach związanych z zielonymi przestępstwami, odwołują się do jej szerokiego znaczenia. W takim ujęciu „zielona polityka kryminalna” obejmuje: a) podejście prawno-społeczne, b) system regulacyjny, c) system oddziaływań społecznych. Każdy z wyróżnionych modeli ma pewne słabe strony i żaden z nich stosowany w izolacji od pozostałych nie może doprowadzić do celów pożądaných z punktu widzenia zielonej kryminologii. To co zasługuje na rozważenie, to takie zmodyfikowanie myślenia o polityce kryminalnej, które z jednej strony będzie poparte solidnym rozpoznaniem zielonej przestępczości, z drugiej zaś będzie poszukiwać właściwych metod odchodzenia od idei antropocentryzmu. Tak rozumiana „zielona polityka kryminalna” powinna być inkluzywna w zakresie wykorzystywanych modeli reakcji na zieloną przestępczość i aktorów społecznych zaangażowanych w realizację jej celów.



## III sesja panelowa (dzień II: 10.15–12.00)

### Zielone obszary kryminologii II

Miejsce                      Aula Zielona  
Prowadzący sesję        prof. dr hab. Wiesław Pływaczewski

Zielona i wiejska kryminologia to szybko rozwijające się i zyskujące na rozpoznawalności poddziedziny (dziedziny, specjalizacje) w ramach kryminologii. W literaturze przedmiotu zielona kryminologia i kryminologia obszarów wiejskich porównywane są do dwóch stron tego samego medalu, a nawet do tej samej strony. W związku z tym, te dwa zagadnienia zdecydowano poruszyć się podczas proponowanego panelu.

Wiodącą tematyką obrad będzie przestępczość przeciwko środowisku, która zostanie przeanalizowana w świetle dorobku zielonej kryminologii i zielonej wiktymologii. Paneliści nawiążą m.in. do takich zagadnień jak: ekobójstwo, hodowla zwierząt futerkowych, gatunki inwazyjne, konflikt zbrojny jako determinant przestępczości ekologicznej. Zostaną omówione podstawowe założenia i kierunki rozwoju kryminologii wiejskiej.

#### Referaty

- Ekobójstwo – zielona kryminologia wobec zjawiska masowego niszczenia i degradacji światowego dziedzictwa przyrodniczego  
prof. dr hab. Wiesław Pływaczewski *Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie*
- Hodowla zwierząt futerkowych w świetle ekokryminologicznej koncepcji „nonhuman victims”  
dr Joanna Narodowska *Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie*
- Problematyka obcych gatunków inwazyjnych jako wyzwanie dla ekokryminologii  
dr Maciej Duda *Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie*
- Kryminologia wiejska – historia, stan obecny i perspektywy rozwoju  
dr Emilia Jurgielewicz-Delegacz *Uniwersytet w Białymstoku*

## Reakcja prawno-karna

Miejsce                      Aula Niebieska  
Prowadzący sesję        dr hab. Jarosław Utrat-Milecki, prof. ucz.

### **Względna niezależność czy stabilizacja? – analiza polityki wymiaru kary w latach 2008–2019**

mgr Dominik Wzorek *Instytut Nauk Prawnych PAN*

Pomimo zmniejszających się rozmiarów przestępczości w Polsce, zarówno politycy, jak i pozostali obywatele domagają się gwałtownego zaostrzenia kar za przestępstwa. Co prawda, zanim Zjednoczona Prawica, znana z niezwykle punitywnej i populistycznej polityki karnej doszła do władzy, w 2015 roku weszła w życie nowelizacja kodeksu karnego, która fundamentalnie zmieniła filozofię karania. Autorzy tej nowelizacji podkreślali, że jej celem i koniecznością była zmiana trendów orzeczniczych w zakresie drobnej i średniej przestępczości. Kary wymierzane powinny być mniej surowe, ale bardziej adekwatne do wagi popełnionych czynów oraz potrzeb sprawców. Skutkiem nowelizacji miało być istotne zmniejszenie rozmiarów populacji więziennej oraz zmiana struktury orzekanych kar w kierunku częstszego orzekania sankcji wolnościowych.

Polska polityka wymiaru kary w XX w. odznaczała się, jak to określił Krzysztof Krajewski, względną niezależnością od polityki ustawodawczej. Oznacza to, że zmiany prawa karnego często z trudnością znajdowały odzwierciedlenie w praktyce sądowej, gdyż sędziowie starali się przepisy interpretować i stosować w mniej punitywny sposób, niż przewidywał to ustawodawca. Pytanie na które warto odpowiedzieć w obecnej sytuacji brzmi czy niezależność polityki orzeczniczej występuje również w przypadku zmian mających na celu raczej łagodzenie wymiaru kary, niż jego zaostrzenie.

Celem mojej prezentacji będzie zatem próba odpowiedzi na pytanie czy ostatnie zmiany w polityce ustawowego wymiaru kary drastycznie zmieniły politykę sędziowskiego wymiaru kary, jak życzyli sobie tego autorzy nowelizacji z 2015 roku. W tym celu dokonana zostanie analiza danych statystycznych w zakresie sędziowskiego wymiaru kary w latach 2008–2019.

### **Kara, przywilej, nudge. Między polityką kryminalną a behawioralną**

dr Mikołaj Iwański *Uniwersytet Jagielloński*

Tradycyjnym instrumentem polityki państwa wpływania na decyzje ludzkie jest kara kryminalna. Polityka organów stanowiących i stosujących nakazy/zakazy, których nieprzestrzeganie obwarowane jest sankcją karną (polityka kryminalna) stanowi jeden z najbardziej oczywistych narzędzi, jakimi od wieków dysponuje państwo. Drugim takim instrumentem jest podatek (np. obciążający niepożądane przez rządzących ludzkie zachowania). Jednocześnie kara kryminalna jest narzędziem posiadającym wiele wad. Jest kosztowna. Może opierać się na zastraszeniu

społeczeństwa. Ingeruje w sposób bardzo istotny w najważniejsze prawa i wolności człowieka. Nie bez kozery mówi się, że stanowić musi ultima ratio w demokratycznym państwie prawa.

Pojawiające się współcześnie nowe problemy społeczne (np. pandemia COVID-19, zmiany klimatyczne czy starzenie się społeczeństw) sprawiają, że sprawujący władzę polityczną poszukują coraz to nowych metod wpływania na indywidualne decyzje ludzkie. Czynią tak, by obywatele podejmowali korzystne dla siebie decyzje (np. o zaszczepieniu się, korzystaniu z energooszczędnych produktów czy dobrowolnym oszczędzaniu na przyszłość) ze świadomością, że globalna suma tych decyzji wpłynie korzystnie za społeczeństwo jako całość (np. poprzez osiągnięcie odporności populacyjnej na nowego, niebezpiecznego wirusa).

W sukurs politykom myślącym o nowych metodach sprawowania władzy idą ustalenia nowych gałęzi wiedzy. Na kanwie dyskusji o szczepieniach wiele mówi się o przywilejach dla osób zaszczepionych. Wydana w roku 2008 książka dwóch naukowców z Uniwersytetu w Chicago – ekonomisty Richarda H. Thaler i prawnika Cassa R. Sunsteina „Nudge. Improving Decisions About Health, Wealth and Happiness” stanowiła przełom w myśleniu o wpływaniu przez władze na ludzkie decyzje. Oparta na ustaleniach psychologii eksperymentalnej i ekonomii behawioralnej, zawierała opis założeń nowej kategorii interwencji w proces podejmowania decyzji przez ludzi – tzw. nudge’ów (impulsów, szturchnięć). W późniejszej literaturze określa się je jako interwencje behawioralne.

Książka Thaler i Sunsteina stanowiła impuls dla wielu państw świata i organizacji międzynarodowych. Interwencje behawioralne od kilkunastu lat stały się częścią instrumentarium takich państw demokratycznych jak Stany Zjednoczone czy Wielka Brytania. Z drugiej strony, wsparte wszechobecną inwigilacją, stanowią podstawę niesławnego Systemu Kredytu Społecznego w totalitarnych Chinach.

Rosnące na świecie zainteresowanie polityką behawioralną każe postawić pytania o jej związek z tradycyjną polityką kryminalną. Czy interwencje behawioralne mogą zastąpić karę kryminalną? Jeżeli tak, to w jakich obszarach? Czy państwa mogą łączyć ze sobą te dwa instrumenty, tak jak uczynił to polski ustawodawca w ustawie o Pracowniczych Planach Kapitałowych? Jak wiedza uzyskiwana przez ekonomistów behawioralnych na temat mechanizmu podejmowania ludzkich decyzji powinna wpływać na myślenie o wymierzaniu kary kryminalnej? I wreszcie: czy jesteśmy świadkami powstawania nowej gałęzi prawa? Czy za kilkadziesiąt lat obok Katedr Prawa Karnego na uniwersytetach zobaczymy Katedry Prawa Nagród, Przywilejów i Interwencji Behawioralnych?

### **Ocena dopuszczalności wprowadzenia w Polsce kary bezwzględnego dożywotniego pozbawienia wolności**

mgr Maria Kopeć *Uniwersytet Warszawski*

W lutym 2022 roku wpłynął do Sejmu projekt zaostrenia ustawy karnej zaproponowany przez Ministerstwo Sprawiedliwości. Dotychczasowy proces legislacyjny wzbudza obawy co do jego wejścia w życie. Wśród szeregu represyjnych rozwiązań zaproponowano wprowadzenie zakazu warunkowego przedterminowego zwolnienia dla niektórych

skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności, przy jednoczesnym wyeliminowaniu z art. 53 §1 k.k. wychowawczych celów kary oraz przywróceniu dyrektywy prewencji ogólnej negatywnej. Nowelizacja ta wzbudza uzasadnione wątpliwości w kontekście polskich i międzynarodowych przepisów o charakterze hard law i soft law odnoszących się do kwestii kary kryminalnej. Jest także kontrowersyjna z punktu widzenia podstawowych praw człowieka, tj. prawa do godnego i humanitarnego karania. Nieredukowalne dożywotnie pozbawienie wolności było również wielokrotnie negatywnie oceniane przez Europejski Trybunał Praw Człowieka. W swoim wystąpieniu podejmę próbę analizy uzasadnienia do rzeczonego projektu nowelizacji, a także rozważę możliwe skutki wprowadzenia takiego rozwiązania zarówno dla skazanych, jak i pracowników Służby Więziennej oraz społeczeństwa jako całości. Rozważę jego zgodność z obowiązującymi w Polsce przepisami prawa odnoszącymi się do stosowania i wykonywania kary pozbawienia wolności. Zastanowię się, czy proponowane rozwiązanie pozostaje w zgodzie z linią orzeczniczą ETPCz. W efekcie odpowiem na pytanie, czy rzezona nowelizacja, w zakresie, w jakim pozbawia skazanych prawa do nadziei na odzyskanie wolności, jest prawnie dopuszczalna.

### **Skazani wykonujący karę pozbawienia wolności w Systemie Dozoru Elektronicznego – refleksje o przyczynach niepowodzeń w readaptacji**

dr Sabina Prejsnar-Szatyńska *Sąd Rejonowy dla Krakowa-Podgórze*

System dozoru elektronicznego (SDE) to ogół metod postępowania i środków technicznych służących do wykonywania dozoru elektronicznego. Kontrola zachowania skazanego przy użyciu środków technicznych to stosunkowo nowa instytucja prawa karnego wykonawczego. Elektroniczny monitoring z wielu powodów jest atrakcyjny dla skazanych dlatego chętnie w tym systemie chcą wykonywać karę pozbawienia wolności. Do tego systemu są kierowane osoby o umiarkowanym stopniu demoralizacji, co wskazywało by, że zdecydowana większość kar odbywanych w tym systemie powinna kończyć się pozytywnie dla skazanych. Jednak okazuje się, że taki sposób odbywania kary w wielu wypadkach jest dla nich zbyt trudny i wymagający. Referat przedstawi główne przyczyny niepowodzeń w wykonaniu kary w SDE na podstawie doświadczeń sądowych kuratorów zawodowych wykonujących powierzone im zadania w związku z wykonywaniem kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego. Kurator sądowy realizując czynności związane z wykonaniem kary dokonuje oceny zachowania skazanego, uwzględniając w szczególności przestrzeganie przez niego porządku prawnego czy obowiązków związanych z wykonaniem kary i niezwłocznie zawiadamia o każdym takim przypadku sąd. Ponadto kurator ma za zadanie udzielić skazanemu pomocy w jego społecznej readaptacji. Analiza danych statystycznych oraz doświadczenia kuratorów zawodowych pozwalają wyszczególnić główne powody uchylecia zezwolenia na odbycie przez skazanego kary pozbawienia wolności w tym systemie. Ustalenie głównych trudności w przebiegu wykonania kary pozwala na wskazanie kierunków w pracy readaptacyjnej z osobami odbywającymi karę poza zakładem karnym w Systemie Dozoru Elektronicznego aby w przyszłości uniknąć niepowodzeń.

## **Legitymizm kary kryminalnej a jej kryminologiczne racjonalizacje**

dr hab. Jarosław Utrat-Milecki, prof. *Ucz. Uniwersytet Warszawski*

Przyjmuję, że wiedza kryminologiczna niezależnie od zwykłej ciekawości poznawczej jest pozyskiwana i konstruowana przede wszystkim tym celu aby zapobiegać przestępczości i przestępstwu oraz niwelować negatywne skutki jakie z przestępstw wynikają dla społeczeństwa i bezpośredniej ofiary. Kryminologia dąży do tego zarówno w zakresie badań etiologii, fenomenologii przestępstwa i przestępczości jak i studiów nad zakresem kryminalizacji i racjonalną reakcją na przestępstwo czy studiach wiktymologicznych.

Ma więc być wykorzystana na użytek działań profilaktycznych, zapobiegających przestępczości i jej negatywnym skutkom, w tym działań następczych wobec sprawców. Powstaje pytanie, czy są to jedyne przesłanki legitymizmu kary kryminalnej? W literaturze podnoszono kwestie wpływu na politykę karną populizmu penalnego, ale to nie wyczerpuje szerszego zagadnienia, które określam odrębnym pojęciem punitivności populistycznej. Argumentuję, że warto analitycznie odróżnić racjonalną punitivność populistyczną od populizmu penalnego, jak i od racjonalizacji kryminologicznej reakcji prawno karnej. Racjonalna (co nie znaczy słuszna) punitivność populistyczna stanowi w moim przekonaniu odrębne zagadnienie badawcze i odrębne groźne zjawisko społeczne o potencjalnie znaczącym wpływie na politykę karną. Przy okazji rozpatrywania zagadnienia legitymizmu kary kryminalnej powraca stare pytanie penologiczne co czyni reakcję na przestępstwo karą, które z perspektywy badań kryminologicznych i wyprowadzanej z nich racjonalizacji reakcji karnej traciło na znaczeniu jak czasem argumentowano (w tym w amerykańskim neoklasycyzmie) ze szkodą dla racjonalnego i humanitarnego systemu karania. Zwrot w kierunku prawa karnego sprawcy w szczególności w zakresie stosowania postpenalnych środków reakcji prawno karnej stawia tę kwestię jako zagadnienie dużej wagi o charakterze ogólnoustrojowym, a nie tylko prawno karnym i kryminologicznym.

## Zagadnienia penitencjarne

Miejsce                      sala 203 (II piętro)  
Prowadząca sesję        dr hab. Olga Sitarz, prof. UŚ

### **Czy skazany na karę pozbawienia wolności jest rzeczywiście podmiotem praw? Uwagi na tle art. 5 (1) KKW**

dr Łukasz Chojniak *Uniwersytet Warszawski*

Celem tekstu jest dokonanie przeglądu wybranych praw skodyfikowanych w Kodeksie karnym wykonawczym a przysługujących skazanemu w czasie wykonywania kary pozbawienia wolności. To właśnie ta kara, z uwagi na jej dotkliwy charakter, ale jednocześnie nieeliminacyjny charakter, wydaje mi się bardzo interesująca. W pierwszej kolejności moją intencją jest przeprowadzenie analizy warstwy normatywnej oraz próba zdekodowania rzeczywistego sensu omawianych regulacji. Chodzi tu zwłaszcza o spojrzenie na uprawnienia skazanego pod kątem ich wpływu na osiągnięcie celu wykonywania kary, którym jest także, choć przecież nie tylko, resocjalizacja. Po drugie, zależy mi również na weryfikacji efektywności tych uprawnień, a więc na odpowiedzi na pytanie, czy nie pozostają one wyłącznie deklaracją w warstwie postulatywnej. Przykładowo, ciekawe może być przyjrzenie się, jak wygląda w praktyce możliwość utrzymywania przez skazanego więzi z rodziną i innymi osobami bliskimi czy też próba odpowiedzi na pytanie, czy przyznawanie skazanemu przepustek powinno być traktowane jako nagroda czy też jako jego uprawnienie? Wskazane pole badawcze wydaje się wciąż wymagać analiz, choć ograniczone ramy referatu wymagać będą selektywnego ujęcia zagadnienia.

### **Radykalizacja więzień – władza dyskrecjonalna w badaniach więzień**

dr Maria Niełacna *Uniwersytet Warszawski*

Z punktu widzenia socjologów i kryminologów problem władzy dyskrecjonalnej jest nie mniej złożony niż z perspektywy prawników. Korzystanie z uprawnień dyskrecjonalnych w ogóle jest postrzegane jako problematyczne (co do źródeł i natury) z uwagi na to, że decyzje uznaniowe prowadzą do niejednorodnych rozwiązań i praktyk, i w ten sposób stają się zagrożeniem dla podstawowych zasad wykonania kary oraz etyki zawodowej służby więziennej.

Dyskrecjonalność może być źródłem niesprawiedliwości, której przejawem jest dyskryminacja, niepewność co do swojej sytuacji i perspektyw, nieprzewidywalność działania administracji więziennej. Więźniowie mogą postrzegać uznaniowe egzekwowanie przepisów jako dowód niespójności, niesprawiedliwości, dyskryminacji. Przyczyną tej niesprawiedliwości zazwyczaj jest upolitycznienie służby więziennej i związana z tym radykalizacja postępowania ze skazanymi, zdystansowanie się od procedur, standardów, wzorców logicznego rozumowania, co prowadzi do podejmowania decyzji opartych na niewłaściwych rozważaniach, nieostrożności lub błędach.

Wyniki badań, które prowadziłam w tym temacie wskazują, że bolesna niepewność i nieokreśloność władzy uznaniowej przejawia się zwłaszcza w decyzjach dotyczących progresji w wykonaniu kary (awansie do zakładu lżejszego typu), decyzji o karze dyscyplinarnej, przepustce, warunkowym przedterminowym zwolnieniu, nieokreśloności bądź zmienności kryteriów oceny, dezinformacji bądź braku informacji

Te doświadczenia, czasem wokół „błahostek”, jak odmowa posiadania wiatraka w celi, generują nowe bóle uwięzienia. Ustalenia empiryczne odstąpiły inną warstwę więzienia: moralną, relacyjną i emocjonalną. Radykalizacja władzy dyskrecyjnej powoduje, że więźniowie tracą zaufanie do systemu prawa, słabnie ich przekonanie o legitymacji służby więziennej, rośnie frustracja.

### **Seniorzy w izolacji penitencjarnej jako obszar badawczy dla kryminologów**

dr Anna Świerczewska-Gąsiorowska *WSPiA Rzeszowska Szkoła Wyższa*

Biorąc pod uwagę rosnący z roku na rok postęp cywilizacyjny w tym starzenie się społeczeństw, wprost proporcjonalnie rośnie liczba osadzonych – seniorów w jednostkach penitencjarnych na świecie. W wielu krajach trend ten został określony jako „kryzys starzenia się więźniów”, który tym samym stał się pilną potrzebą zwrócenia uwagi na osobliwość tej grupy społecznej w aspekcie funkcjonowania w izolacji penitencjarnej, obejmującej jej specyfikę, złożoność i indywidualne potrzeby. W tym celu wydaje się konieczne podejście interdyscyplinarne takich dyscyplin naukowych jak: nauki medyczne, nauki prawne w tym kryminologii oraz nauk socjologicznych.

Dynamika przedmiotowego zjawiska najbardziej widoczna jest w Stanach Zjednoczonych, w Wielkiej Brytanii i Japonii, gdzie liczba osób w jednostkach penitencjarnych w wieku 60 lat wzrosła od 160% do 300%.

W aspekcie podejmowanych rozważań należy pamiętać, że specyfika tej grupy społecznej jest niewątpliwie ściśle związana z postępującym procesem starzenia się, bowiem w warunkach izolacji penitencjarnej, seniorzy mogą sami rezygnować z łączących ich więzi z otoczeniem, jak i środowisko, społeczność więzienna mogą rezygnować z kontaktów z nimi.

Badania naukowe, które zostały przeprowadzone w Stanach Zjednoczonych jednoznacznie wskazują, że funkcjonowanie osób starszych w izolacji penitencjarnej wymaga szczególnego i indywidualnego podejścia ze strony samej służby więziennej, ale też wymaga ustawowych rozwiązań w aspekcie finansowym, medycznym i resocjalizacyjnym. W obszarze podejmowanych badań zostanie podjęta próba oceny funkcjonowania seniorów – sprawców przestępstw w izolacji penitencjarnej w rzeczywistości polskiego systemu penitencjarnego.

## **What else works? O optymalizacji resocjalizacji zakładowej w państwach niemieckojęzycznych.**

dr Dariusz Schmidt *Uniwersytet Warszawski*

Wystąpienie poświęcone jest prezentacji aktualnych tendencji w resocjalizacji zakładowej państw niemieckojęzycznych, wykraczających poza nurt What works? Przedstawione zostaną rozwiązania projektowane lub wdrażane w wybranych landach niemieckich (m. in. Dolna Saksonia i Bawaria) oraz kantonach szwajcarskich (Zurych, Bern, Aargau), służące optymalizacji oddziaływań korekcyjnych, podejmowane zarówno na płaszczyźnie merytorycznej, jak i organizacyjnej. Wśród nich zwrócona będzie uwaga na coraz większą specjalizację oddziaływań oraz specjalizacją personelu, a także na postępujące rozwarstwianie populacji skazanych. Ewolucja instytucji więziennej z organizacyjnego punktu widzenia nakreślona będzie na przykładzie procedur Quality Management. Poruszona będzie także kwestia zasadności obecności pedagogiki i jej instrumentarium we współczesnej resocjalizacji zakładowej. W wystąpieniu preferowane będzie podejście ewolucyjne i komparatystyczne.

## **Wolność religijna w zakładach karnych w badaniach ankietowych przeprowadzonych wśród skazanych i wychowawców. Wstępny raport z badań**

dr hab. Olga Sitarz, prof. Ucz. *Uniwersytet Śląski w Katowicach*

dr Anna Jaworska-Wieloch *Uniwersytet Śląski*

mgr Jakub Hanc *Uniwersytet Śląski*

Przedmiotem referatu jest prezentacja wstępnych wniosków z badań ankietowych przeprowadzonych wśród skazanych, odbywających karę w różnych zakładach karnych w Polsce. Tematem badania była wolność religijna i jej ograniczenia postrzegane przez samych osadzonych. Ankietowani różnych wyznań, ale też osoby niewierzące, odpowiadali na szczegółowe pytania dotyczące dostępności do różnych praktyk i usług. Badania przeprowadzone zostały w zakładach karnych różnego typu (zamkniętego, półotwartego i otwartego). Zadawane pytania dotyczyły sytuacji skazanych zarówno przed pandemią, jak i w czasie jej trwania. Dla porównania, skazani byli także pytani o ich praktyki religijne na wolności. Swoistym kontrapunktem dla tych badań stały się wypowiedzi wychowawców, pracujących w tych samych jednostkach penitencjarnych, dotyczące postrzegania przez nich realizacji wolności religijnej w izolacji penitencjarnej. Odpowiedzi, zarówno skazanych, jak i wychowawców, zostały skonfrontowane z obowiązującymi regulacjami, poręczającymi wolność religijną, m.in. w zakładach karnych. Wyniki wspomnianej konfrontacji pozwoliły na postawienie wstępnej diagnozy na temat faktycznego stanu urzeczywistniania standardu wolności religijnej w zakładach karnych. Badania przeprowadzono w ramach realizacji projektu badawczego sfinansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji nr 2018/31/B/HS5/02233.



## Przestępczość nieletnich

Miejsce                      sala 209 (II piętro)  
Prowadzący sesję        dr hab. Przemysław Frąckowiak, prof. ANS

### **Zaburzenia zachowania jako przyczyna zastosowania środków leczniczych wobec nieletnich**

mgr Kinga Francuzik *Instytut Nauk Prawnych PAN*

Przedmiotem referatu jest problematyka stosowania środków leczniczych, w przypadku stwierdzenia zaburzeń zachowania u nieletniego. W referacie poruszone zostaną następujące zagadnienia. Na wstępie, krótka charakterystyka środków leczniczych oraz przebieg postępowania sądowego, ze szczególnym uwzględnieniem dowodu w postaci opinii sądowo – psychiatrycznej. Następnie, omówione zostaną różnice pomiędzy potocznym znaczeniem pojęcia „zaburzenia zachowania” a rozpoznaniem psychiatrycznym. Analizie poddane zostaną kryteria, których spełnienie jest konieczne do stwierdzenia zaburzeń zachowania. Dalej, omówione zostaną wybrane czynniki ryzyka zwiększające prawdopodobieństwo wystąpienia zaburzeń zachowania, w szczególności związane z rozwojem psychofizycznym nieletniego oraz przebiegiem zaburzeń zachowania. Na zakończenie przedstawiony zostanie przykład powstania zaburzeń zachowania, w oparciu o charakterystykę nieletniego umieszczonego w szpitalu psychiatrycznym w warunkach wzmocnionego zabezpieczenia sporządzoną na podstawie badań akt spraw sądowych.

### **Zobowiązanie nieletniego do pracy. W poszukiwaniu skutecznych metod resocjalizacji nieletnich**

dr Krzysztof Stasiak *Uniwersytet Gdański*

Referat zostanie poświęcony stosowanemu przez polskie sądy rodzinne środkowi wychowawczemu w postaci zobowiązania nieletniego do pracy na rzecz pokrzywdzonego lub społeczności lokalnej. Sądy coraz częściej sięgają po to zobowiązanie i obecnie stanowi ono trochę ponad 4% orzeczonych wobec nieletnich środków wychowawczych. Taka tendencja stała się motywacją do przeprowadzenia badań naukowych dotyczących tego środka wychowawczego. W tym celu wykorzystano 3 metody badawcze: badania aktowe, metoda dogmatyczna i metoda statystyczna. Analizując ustawę o postępowaniu w sprawach nieletnich i akty prawne wydane na jej podstawie nie trudno zauważyć, że zasady orzekania czy też wykonywania tego środka zostały uregulowane bardzo skromnie. Z uwagi na powyższe w badaniach starano się ustalić, jakie zasady są stosowane przy jego orzekaniu oraz wykonywaniu? Z jakimi trudnościami spotykają się organy, które ten środek wychowawczy wykonują? Czy ten środek wychowawczy jest dobrą metodą oddziaływania na nieletniego? W referacie zostaną przedstawione wyniki badań.

## **Opinie psychologiczne w sprawach nieletnich: metody, diagnozy i rekomendacje**

mgr Paulina Sidor-Borek *Uniwersytet Warszawski*

Według danych WHO 20% wszystkich dzieci w Polsce cierpi na różnego rodzaju zaburzenia psychiczne. Jednym z częściej pojawiających się zaburzeń, są zaburzenia zachowania, które mogą cechować się między innymi zachowaniami agresywnymi, czy łamaniem norm społecznych i prawnych. Zaburzenia psychiczne mogą mieć wpływ na popełniane przez nieletnich czyny oraz na skuteczność orzeczonych oddziaływań resocjalizacyjnych. Nadal jednak istnieją w Polsce wątpliwości, co do sporządzanych opinii psychologicznych – w wielu sprawach nie są w ogóle wykonywane, w niektórych przypadkach istnieją wątpliwości co do ich merytorycznej wartości. Właściwa diagnoza często może niezwykle pomóc w kontakcie z nieletnim i odpowiednim dostosowaniem reakcji na jego czyny.

W mojej prezentacji przedstawię charakterystykę opinii psychologicznych, które są sporządzane w sprawach osób nieletnich w związku z demoralizacją lub czynami karalnymi, popełnionymi przez osoby nieletnie. Prezentacja oparta będzie na wynikach jakościowej analizy opinii, pozyskanych w toku badań aktowych prowadzonych w tym roku w Polskiej Akademii Nauk. Analiza uwzględni dobór narzędzi (kwestionariusze, ankiety) wykorzystywanych przez psychologów, zaburzenia psychiczne diagnozowane u osób nieletnich oraz rekomendacje, jakie psycholodzy przedstawiają w swoich opiniach. Przedstawię również informację o tym, jak często i w jakich sprawach pojawiają się opinie psychologiczne, a także analizę pytań, jakie sędziowie stawiają przed psychologami. Uwzględnione zostaną również informacje pozyskane z innych opinii, jeśli pojawią się w toku sprawy – psychiatrów, seksuologów.

## **Resocjalizacja nieletnich w koloniach wychowawczych Ukrainy**

dr Liudmyła Dubchak *Kijowski Uniwersytet Narodowy im. Tarasa Szewczenki/Instytut Nauk Prawnych PAN*

Problem reakcji na przestępczość nieletnich jest dzisiaj aktualny w każdym społeczeństwie. Polityka resocjalizacyjna realizowana przez Ukrainę w czasach pokoju na wiele sposobów czyniła zadość przepisom Konwencji ONZ o prawach dziecka i Końcowych zaleceń Komitetu Praw dziecka mających na celu zapewnienie odpowiednich warunków przetrzymywania i edukacji skazanych nieletnich, wzmocnienie ich zdrowia, podniesienie poziomu edukacyjnego, społecznie użytecznych umiejętności, potrzeb moralnych i duchowych.

W polityce resocjalizacyjnej w Ukrainie szczególną wagę przywiązywano do przywrócenia i utrzymania relacji nieletnich odbywających kary za popełnione przestępstwa z ich rodzinami i społecznością, z której się wywodzili, a także pomoc nieletnim w powrocie do samodzielnego życia w społeczeństwie.

Jednak rozwiązania prawne i traktowanie osób nieletnich w Ukrainie różnią się od tych praktykowanych w innych państwach europejskich (np. w Polsce). Przede wszystkim według

kodeksu postępowania karnego Ukrainy nieletni, którzy są w konflikcie z prawem, są skierowane do specjalnych instytucji wychowawczych (kolonii wychowawcze).

W trakcie swojego wystąpienia przedstawię charakterystykę organizacji systemu pozbawienia wolności osób nieletnich według Kodeksu postępowania karnego Ukrainy i scharakteryzuję warunki organizacji systemu pozbawienia wolności nieletnich w Ukrainie. Omówię także zmiany w statystyce oraz dzisiejszą statystykę osadzonych nieletnich w Ukrainie. Podam także przykłady realizacji programów resocjalizacyjnych dla skazanych nieletnich oraz aktualne wyzwania prowadzenia polityki resocjalizacyjnej nieletnich przestępców u teraźniejszych warunkach wyzwań wojny.

### **Potencjał resocjalizacyjny nieletnich**

dr hab. Przemysław Frąckowiak, prof. ANS *Akademia Nauk Stosowanych im. Stanisława Staszica w Pile*

dr Michał Szykut, *Akademia Nauk Stosowanych im. Stanisława Staszica w Pile*

Nieletni stanowią szczególną kategorię osób obejmowanych oddziaływaniami resocjalizacyjnymi. Z perspektywy kryminologiczno-resocjalizacyjnej postrzega się ich zwykle dychotomicznie. Z jednej bowiem strony młody wiek sugeruje podatność na wpływy wychowawcze, a tym samym nakazuje pokładać w nich duże nadzieje na skuteczność oddziaływań resocjalizacyjnych. Z drugiej zaś ich wczesna inicjacja w obszarze aktywności przestępczej wskazuje na szybko i dynamicznie przebiegający proces demoralizacji, będący wynikiem niekorzystnego splotu licznych czynników ryzyka. To z kolei wskazuje na potencjalnie poważne trudności w skutecznej realizacji procedur resocjalizacyjnych. Celem referatu jest w szczególności prezentacja wstępnych wyników badań opartych o Kwestionariusz nadziei na sukces Charlesa R. Snydera w polskiej adaptacji M. Łaguny, J. Trzebińskiego i M. Zięby. Badania przeprowadzono na grupie niemal trzystu nieletnich przebywających obecnie w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich na terenie całej Polski. Wyniki te pozwalają zdiagnozować nastawienie badanej młodzieży wobec napotykaných i antycypowanych wyzwań życiowych, a jednocześnie ocenić jej potencjał gotowości na zmianę dotychczasowego modusu życia. Praktycznym odzwierciedleniem tej problematyki jest analiza indywidualnych przypadków nieletnich, wobec których realizowane są oddziaływania resocjalizacyjne w zróżnicowanych warunkach, w tym w szczególności izolacji społecznej i probacji. Wnioski formułowane na podstawie prezentowanego materiału dostarczają argumentów za promowaniem generalnie pozytywnego potencjału resocjalizacyjnego niedostosowanej społecznie młodzieży, a także pozytywnie zorientowanej wizji oddziaływań resocjalizacyjnych.

## Panel młodych badaczek

Miejsce                      sala 12 (parter)  
Prowadząca sesję        mgr Joanna Klimczak

### **Bez korzeni bez skrzydeł – czynniki ryzyka w ocenie chronicznych przestępców**

mgr Olga Wanicka *Uniwersytet Warszawski*

dr hab. Dagmara Woźniakowska-Fajst *Instytut Nauk Prawnych PAN / Uniwersytet Warszawski*

Jest takie powiedzenie, że najlepsza rzecz, jaką można dać dziecku to korzenie i skrzydła. Korzenie żeby miało swoją historię i bezpieczną przystań, a skrzydła, żeby czuło odwagę, by w pewnym momencie życia móc je rozwinąć i odlecieć. W wystąpieniu przedstawione zostaną losy dorosłych, w których życiu przestępczość jest obecna od najmłodszych lat. To historie ludzi, którzy nie dostali wspomnianych korzeni, ani skrzydeł. Ich życie cechowało się brakiem solidnego oparcia gdy dorastali oraz brakiem odpowiednio mocnej zachęty do tego, by spełniali swoje marzenia na późniejszym etapie życia. Celem referatu jest przede wszystkim przybliżenie czynników ryzyka, które doprowadziły badanych do wykroczenia na drogę przestępczą. Ryzyka jak i okoliczności powstrzymujące od przestępczości zostaną omówione na podstawie 39 wywiadów z badanymi – mężczyznami, których sprawy o czyny karalne były rozpatrywane przez sądy rodzinne i nieletnich a latach 80. XX wieku i 2000 roku i którzy w momencie prowadzenia rozmów odbywali karę pozbawienia wolności. W związku z powyższym prezentacja ma przede wszystkim przybliżyć perspektywę badanych i umożliwić oddanie im głosu. Tłem dla ich wypowiedzi będą zaprezentowane także wartościowe dane ilościowe wynikające z analizy ich spraw sądowych całej badanej grupy takich jak: sylwetka społeczna nieletnich, ich struktura rodzinna, funkcjonowanie w szkole i innych instytucjach.

### **Możliwość przypisania odpowiedzialności karnej za przestępstwo zgwałcenia, a inseminacja pacjentów bez ich wiedzy i zgody własnym nasieniem. Studium przypadku Donalda Cline'a**

mgr Paulina Waszkiewicz *Uniwersytet Gdański*

Celem niniejszego wystąpienia jest przybliżenie sylwetki amerykańskiego lekarza leczącego niepłodność Donalda Cline'a w latach 70. ubiegłego wieku w Indianie oraz przestępstw przez niego popełnianych w jego własnej klinice leczenia niepłodności. Doktor Cline'a „leczył” niepłodność swoich pacjentów poprzez umieszczanie za pomocą strzykawki w drogach rodnych kobiety własnego nasienia, które pozyskiwał poprzez masturbację w czasie wizyty pacjentki w gabinecie obok. Proceder ten odbywał się bez wiedzy i zgody pacjentek. Męskie nasienie miało pochodzić z tzw. „banków spermy” czy od partnerów pacjentek. Nie wiadomo ile dokładnie razy dr Cline'a dopuścił się tak nieetycznych czynów (zdarzało się, iż pacjentki nie od razu zachodziły w ciążę), lecz w toku śledztwa ustalono, że jest biologicznym ojcem 94 osób, których rodzice zdecydowali się leczyć niepłodność u doktora Cline'a. Początkowo zaprzeczył, ale później przyznał

się, że używał swojego nasienia do inseminacji pacjentów bez ich wiedzy w swojej klinice leczenia niepłodności w pobliżu Indianapolis. To kłamstwo wobec władz stanowiło podstawę jego późniejszego oskarżenia. Nie postawiono mu jednak dalszych zarzutów, ponieważ w Indianie nie było prawa zabraniającego lekarzom płodności używania ich własnego nasienia, w tym za popełnienie zgwałcenia popełnianego w ten sposób. Jedną z ofiar, którą leczył doktor Cline powiedziała: „Czuję się, jakbym została zgwałcona 15 razy”. W konsekwencji autorka referatu postara się odpowiedzieć na pytanie czy można przypisać doktorowi Cline’owi odpowiedzialność karną za przestępstwo zgwałcenia na gruncie polskiego i amerykańskiego systemu prawnego.

### **Analiza problemu dostępu do broni palnej na przykładzie Stanów Zjednoczonych**

Magdalena Kurdziel *Uniwersytet Jagielloński*

Dyskusja o dostępie do broni palnej w Stanach Zjednoczonych przybiera na sile pod wpływem drastycznych wydarzeń, jakie mają miejsce m.in. w szkołach – w ostatnich latach trend tamtejszych strzelanin jest zdecydowanie rosnący. Większość Amerykanów optuje za zaostrzeniem prawa do broni przy większej liczbie sztuk broni palnej w posiadaniu ludności cywilnej, niż samych ludzi. W 26 z 50 stanów można kupić broń bez pozwolenia, ani nawet background checku. Dlaczego ponad 20 tysięcy ofiar rocznie (nie wliczając samobójstw), a wśród nich około 1500 dzieci, nie są w stanie przekonać Amerykanów do zaostrzenia przepisów dotyczących dostępu do broni palnej? Jest to bardzo złożony problem, na który trzeba szukać odpowiedzi w samym społeczeństwie. W mieszkańcy Szwajcarii czy Szwecji nie ustępują Amerykanom w „uzbrojeniu”, jednak poziom przestępczości z użyciem broni jest znacznie mniejszy, bowiem tamtejsze społeczeństwa nie są aż tak rozwarstwione. Ponadto pomijając Wschodnie i Zachodnie Wybrzeże Stanów Zjednoczonych, farmy, gospodarstwa domowe są w sporej odległości od siebie, a tamtejsi mieszkańcy uważają utrudnienie dostępu do broni za utratę poczucia bezpieczeństwa. W kilkunastu stanach trzeba przedstawić uzasadniony powód, aby uzyskać pozwolenie na noszenie broni w miejscach publicznych, jednak nawet takie obostrzenie jest uznawane za sędziów Sądu Najwyższego za niekonstytucyjne (w odniesieniu do słynnej 2. Poprawki do Konstytucji interpretowanej w sposób archaiczny, nieprzystający do rzeczywistości), za godzenie w prawo porównywalne z wolnością słowa. Zmiana interpretacji prawa daje jednak większe nadzieje niż zmiana samego prawa, ponieważ Narodowe Stowarzyszenie Strzeleckie (NRA) finansuje kampanie prezydenckie, jak i prawie połowę republikańskich kongresmenów.

### **Formy popełniania czynu zabronionego oraz sprawca przestępstwa pomocnictwa w aborcji (art. 152 par. 2 KK)**

mgr Karolina Więckiewicz

Artykuł 152 Kodeksu karnego pochodzi z 1996 roku i miał na celu uzupełnienie Ustawy o planowaniu rodziny z 1993 roku w nowym Kodeksie karnym. Wprowadzony zakaz przeprowadzania aborcji poza trzema wymienionymi w ustawie wyjątkami został uzupełniony

przepisem penalizującym wykraczające poza ramy ustawy zabiegi oraz pomocnictwo w ich przeprowadzaniu. Jednak w ciągu 25 lat obowiązywania tych przepisów, formy popełniania tego przestępstwa się zmieniały w związku z tym, z jakich możliwości przeprowadzenia aborcji korzystały kobiety w ciąży.

W referacie przeanalizuję sam przepis oraz uzasadnienie dotyczące jego kształtu zawarte w projekcie kodeksu karnego. Następnie analizie poddam komentarze do tego przepisu oraz orzecznictwo Sądu Najwyższego. Drugą część stanowić będą wnioski z analizy spraw rozstrzygniętych prawomocnie w Sądach Okręgowych dla m. st. Warszawa oraz dla Warszawy-Pragi oraz Sądzie Apelacyjnym w Warszawie w latach 2010–2020. Analiza ta ma na celu pokazanie czy i jak zmienił się obraz faktycznie penalizowanego pomocnictwa w aborcji w stosunku do założeń projektodawcy Kodeksu karnego i jakie zachowania są faktycznie traktowane jako pomocnictwo w aborcji oraz kryminalizowane i/lub penalizowane w ramach stosowania przepisu art. 152 par. 22 Kk. Na podstawie badań aktowych możliwe będzie również przeanalizowanie tego, jakie czyny postępowaniu sądowym nie są traktowane jako wypełniające znamiona przestępstwa uregulowanego w omawianym przepisie.

### **„Proszę o zrozumienie, bo jak mam za co żyć to nie kradnę” – kradzieże sklepowe jako zjawisko społeczne**

mgr Joanna Klimczak *Uniwersytet Warszawski / Instytut Wymiaru Sprawiedliwości*

Biorąc pod uwagę wartość kradzieży i koszty zabezpieczeń, kradzieże sklepowe przynoszą w Polsce straty w branży handlowej w wysokości blisko 1,7 mld euro rocznie (raport Crime&tech, 2017). W 2021 r. Policja odnotowała blisko 25 tys. przestępstw kradzieży w sklepach, czyli ok. 5 tys. więcej niż w roku poprzednim. Na wzrost liczby kradzieży sklepowych mają wpływ bieżące wydarzenia społeczno-ekonomiczne, jak m.in. niedawne doświadczenia pandemii COVID-19, a obecnie stale zwiększająca się inflacja.

Moim celem jest wykazanie, że ta na pozór błaha przestępczość ogniskuje istotne społecznie problemy, ważne z perspektywy kryminologii. W swoim wystąpieniu przybliżę charakterystykę kradzieży sklepowych, odpowiadając na część mitów powstałych wokół tej przestępczości. Czy kradzieże sklepowe mają swój początek wraz z powstaniem nowoczesnych centrów handlowych? Czy złodzieje kradną w sklepach przedmioty, których sami potrzebują? Czy kradzieże sklepowe to domena przestępczości kobiet i nastolatków? W jaki sposób media i rozwój technologii wpływają na zjawisko kradzieży sklepowych? Czy kradzieże sklepowe to przestępstwa bez ofiar?

Na tak postawione pytania odpowiadam na podstawie analizy dotychczasowych badań kryminologicznych i socjologicznych, analizy mediów i statystyk oraz przeprowadzonych przeze mnie badań aktowych spraw kradzieży. Wśród badanej próby 420 spraw sądowych, 157 z nich (37%) dotyczyło kradzieży sklepowej. Badanie przeprowadziłam w Instytucie Wymiaru Sprawiedliwości w ramach projektu „Efektywność karania za przestępstwa przepołowione na przykładzie kradzieży”.

## IV sesja panelowa (dzień II: 12.30–14.00)

### Media społecznościowe w pracy organów ścigania

Miejsce                      Aula Zielona  
Prowadzący sesję        dr hab. Paweł Waszkiewicz, prof. ucz.

Panel pt. Media społecznościowe w pracy organów ścigania ma na celu zaprezentowanie wyników prac zrealizowanych w toku projektu pt. Media społecznościowe w pracy organów ścigania realizowanego w ramach programu OPUS Narodowego Centrum Nauki w latach 2019–2022.

Organy ścigania mogą korzystać i w wielu przypadkach korzystają z mediów społecznościowych w celu realizacji swoich zadań. Sposoby takiego wykorzystania można podzielić na trzy podstawowe grupy:

politykę informacyjną za pomocą mediów społecznościowych, pracę śledczą (głównie z wykorzystaniem metod OSINT czyli tzw. białego wywiadu ale także kontakt z operatorami platform społecznościowych) oraz wykorzystanie dowodowe materiałów pochodzących z takich mediów. To co pozostawało dotąd w Polsce nieznane to skala faktycznego wykorzystania potencjału tkwiącego w mediach społecznościowych przez organy ścigania. Wyrwykowe badania wskazywały na to, że zarówno grupy przestępcze, jak i indywidualni sprawcy korzystają z takich mediów w dużo większym zakresie niż śledczy.

W toku projektu zrealizowane zostały badania eksplorujące skalę i sposób wykorzystania mediów społecznościowych przez funkcjonariuszy/szki organów ścigania: policjantów/policjantki, prokuratorów oraz w ramach wymiaru sprawiedliwości – sędziów, a także przez adwokatów. Oprócz tego eksplorowane było wykorzystanie materiałów z mediów społecznościowych jako materiału dowodowego oraz praktyka korzystania z oficjalnych profili policyjnych. Wykorzystano w tym celu takie metody badawcze jak: wywiady kwestionariuszowe, badania ankietowe, badania aktowe, analizę danych administratorów profili w mediach społecznościowych – Facebook insights. Ze względu na pandemię COVID-19 dane zgromadzone w trakcie prac projektowych stanowią też ilustrację zmian w zakresie skali i wykorzystania mediów społecznościowych przez organy ścigania w komunikacji ze społecznościami lokalnymi i szerzej – opinią publiczną.

Pomimo tego, że realizacja projektu dobiega końca jego rozwinięciem są prace badawcze w obszarze zjawiska mowy nienawiści oraz aspektów prawnych dowodów z mediów społecznościowych.

#### Referaty

- Czy policja musi znać się na marketingu? Strategie komunikacyjne policji w mediach społecznościowych  
dr Magdalena Tomaszewska-Michalak *Uniwersytet Warszawski*

- Pozyskiwanie dowodów z mediów społecznościowych przez prokuratorów w świetle badań empirycznych  
mgr Stanisław Rabczuk *Uniwersytet Warszawski*
- Wykorzystanie mediów społecznościowych przez Policję w czasie pandemii COVID-19  
mgr Błażej Stromczyński *Uniwersytet Warszawski*
- Jak można badać związek między mediami społecznościowymi a przestępczością z nienawiści?  
mgr Krzysztof Worek *Uniwersytet Warszawski*



## Kryminologiczne aspekty ochrony praw człowieka i prawa humanitarnego

Miejsce                      Aula Niebieska  
Prowadzący sesję        prof. dr hab. Irena Rzeplińska

### **Kryminologiczne konsekwencje wojny**

dr Anna Szuba-Boroń *Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego*

Analiza wojny i jej kryminogenego wpływu na społeczeństwo nie jest problemem nowym, lecz stale aktualnym. Wojny towarzyszą ludzkości od zawsze, zmienia się ich charakter i środki wykorzystywane do walki. Długotrwałe i destrukcyjne przeżycia traumy spowodowanej wojną, zbiorowe doświadczanie terroru, poczucia strachu, świadomość zniszczenia części funkcjonującego świata, destrukcji wartości wywierają wpływ na społeczeństwo. W przypadku wojen toczonych współcześnie i naturalistycznych, bezpośrednich relacji z obszarów objętych działaniami wojennymi wojna oddziałuje także pośrednio na odbiór informacji, obrazów, filmów, narracji. Wojna wpływa destrukcyjnie na społeczeństwo w wielu wymiarach, zarówno bezpośrednio jak i pośrednio. W polskiej literaturze kryminologicznej opracowania poświęcone wojnie stanowią pojedyncze przypadki, w zasadzie ograniczają się do trzech pozycji (Wachholz 1922, Batawia 1948, Ickiewicz-Sawicka 2019). Przedmiotem wystąpienia będzie zatem próba rozważenia kryminogenego wpływu wybranych czynników rzeczywistości wojennej na społeczeństwo: jak wszechobecność śmierci wpływa na postawy społeczne, na przekonanie o konieczności przestrzegania przepisów prawa (czy ten wpływ jest różny w przypadku bezpośredniości doświadczenia i doświadczania poprzez dane i obrazy docierające przez media do odbiorców), jak ubóstwo, nędza spowodowana wojną wpływa na przestępczość, jak uchodźstwo przed działaniami wojennymi wpływa na więzi społeczne, w jakim zakresie przyczynia się do destrukcji istniejących więzów społecznych poprzez zniszczenia grup i całych społeczności; jak wojna niszcząc całe struktury instytucjonalne, tworzące mechanizmy kontroli społecznej, wpływa na wzrost przestępczości; jaki jest związek PTSD u ludności cywilnej i żołnierzy/weteranów na zachowania przestępcze, czy też agresja i wzrost agresji w kontaktach interpersonalnych jako objaw wojennej traumy wpłynie na wzrost postaw agresywnych w społeczeństwie, czy będzie zauważalny we wzroście przestępstw.

### **Popęlnienie zbrodni ludobójstwa w Ukrainie przez państwo rosyjskie**

dr Andriy Kosylo *Uniwersytet Warszawski*

W dniu 24.02.2022 r. Rosja rozpoczęła inwazję na Ukrainę. Podczas wojny wojska rosyjskie dopuściły się popełnienia szeregu zbrodni przeciwko ludzkości oraz zbrodni wojennych. Dowody rosyjskich zbrodni są rzetelnie zabezpieczone nie tylko przez ukraińską prokuraturę, policję, inne organy ochrony prawnej ale również przez organy ścigania innych państw, prokuratorów Międzynarodowego Trybunału Karnego a także organizacje pozarządowe. Jednakże najbardziej

poważne zarzuty dotyczą planowania i popełnienia przez państwo rosyjskie wobec narodu ukraińskiego zbrodni ludobójstwa.

W swoim artykule pt. W sprawie historycznej jedności Rosjan i Ukraińców, który ukazał się w dniu 12 lipca 2021 r., Władimir Putin faktycznie twierdzi, że osoby, które uważają się za Ukraińców nie są świadomi tego, że tak naprawdę są Rosjanami, a naród ukraiński nie istnieje, bo jest on częścią narodu rosyjskiego. W swoim wystąpieniu w dniu 24.02.2022 r. Putin stwierdził, że państwo ukraińskie jest sztuczne, nie ma prawa do istnienia i ogłosił rozpoczęcie przeciwko niemu tzw. „operacji specjalnej” a faktycznie wojny. Propagandyści Kremla, w szczególności T. Sergiejcew w swoim artykule w państwowej agencji informacyjnej RIA NOVOSTI w dniu 3.04.2022 r. wprost mówi o konieczności fizycznej likwidacji elit ukraińskich, obozach koncentracyjnych etc.

Celem referatu jest zestawienie regulacji art. II Konwencji w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa ONZ z dnia 9 grudnia 1948 r. oraz postanowień innych aktów prawa międzynarodowego z działaniami Rosji względem Ukrainy.

### **Sytuacja z prawami człowieka na Białorusi po wyborach prezydenckich 2020. Nowelizacja KK (wiosna 2022): rozszerzenie stosowania kary śmierci, związek z obecną sytuacją polityczną**

mgr Natallia Yahorava

Po wyborach prezydenckich 09.08.2020 aż do dzisiaj reżim Łukaszenko ściga własnych obywateli, którzy dążyli i dążą do realizacji prawa do wolności wypowiedzi i zgromadzeń pokojowych. Wielu ludzi trafia do aresztów dostając karę pozbawienia wolności. Dzisiaj (14.06.2022) na Białorusi uznano za więźniów politycznych 1230 osób. Z nich 29 to dziennikarze. W okresie maj 2020 – maj 2021 ok. 37000 osób zatrzymano i aresztowano.

Tuż po wyborach, w dniach 9–14.08.2020 zatrzymano 13500 osób. Zatrzymane osoby byli długotrwale i wielokrotnie bite, zastraszane groźbami, w tym gwałtem; zmuszane do kilkogodzinnego przebywania w fizycznie niewygodnych pozach na podwórkach i korytarzach milicji; zmuszane do przebywania w przeludnionych celach (do kilkudziesięciu osób w 4–5 osobowych celach); pozbawione spacerów i wody; bite w odpowiedzi na prośby o pomocy medycznej etc.

Pierwsza ofiara śmiertelna – 10 sierpnia 2020. Strzałem (prawdopodobnie kulą gumową) w klatkę piersiową zabity Aleksander Tarajkowski.

Według Centrum Obrony Praw Człowieka „Wiosna” obecna sytuacja na Białorusi jest zdeterminowana głębokim kryzysem praw człowieka, a także konsekwencjami wspierania przez kierownictwo państwa agresywnej wojny rozpętanej przez Federację Rosyjską w Ukrainie.

27.04.2022 deputatowi Izby Parlamentu Białorusi zatwierdzili proponowane przez władze zmiany do Kodeksu Karnego co do zaostrzenia przepisu o stosowanie kary śmierci w celu „odstraszenia elementów destrukcyjnych”. Zatwierdzony projekt ustawy zakłada teraz karę śmierci nie tylko za dokonanie zamachu terrorystycznego, ale także za usiłowanie popełnienia aktów terroryzmu.

## Przestępczość przeciwko rodzinie

Miejsce sala 203 (II piętro)  
Prowadząca sesję dr hab. Monika Płatek, prof. ucz.

### **Czy przemoc w rodzinie powinna być traktowana jako przestępstwo motywowane uprzedzeniami**

dr Barbara Błońska *Uniwersytet Warszawski*

dr Aleksandra Nowak *Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie*

W ramach nurtu kryminologii feministycznej od wielu lat toczy się dyskusja, czy przemoc w rodzinie – a zwłaszcza przemoc wobec partnerki – jest przestępstwem opartym na uprzedzeniach związanych z płcią (gender-based hate crime). Zwolenniczki tego poglądu podkreślają, że przemoc w rodzinie ma swoje źródło w postawie uznającej podporządkowanie kobiet (i dzieci) oraz zasadność stosowania przemocy przez mężczyzn w celu utrzymania swojej przewagi (Gondolf 1985, Isaacs 2001). Wskazuje się na psychologiczny profil sprawcy, stosującego przemoc wobec kolejnych partnerek – podobnie jak w przypadku innych przestępstw z nienawiści, ofiary są „wymienne”, a ich wspólną cechą jest to, że są kobietami (Hilberman 1980). Zaliczenie przemocy wobec kobiet doznawanej w związku do przestępstw z nienawiści niesłoby symboliczne przesłanie piętnujące seksizm na równi z rasizmem czy homofobią (Gill, Mason-Bish 2013).

Co ciekawe, podobny „klucz” do postrzegania przemocy w rodzinie proponuje Konwencja Stambulska – do istotnych źródeł przemocy wobec kobiet i przemocy w rodzinie zalicza uprzedzenia, zwyczaje i tradycje oparte na idei niższości kobiet lub na stereotypowym modelu roli kobiet i mężczyzn. Podobnie jak w przypadku przestępstw motywowanych uprzedzeniami, chodzi tu o przekonanie o niższości pewnej grupy i związany z nim akt przemocy.

Jednak nie jest oczywiste, czy obraz fenomenologiczny przemocy w rodzinie w istocie jest podobny do przestępstw motywowanych uprzedzeniami, i w konsekwencji, czy prewencja przemocy wobec kobiet i dzieci powinna korzystać z narzędzi wypracowanych dla walki z hate crimes. Jak na razie kierunki rozwoju polityki karnej w przypadku każdego z tych przestępstw są zupełnie różne.

### **Przestępstwo z art. 209 Kodeksu Karnego w kontekście ostatnich zmian legislacyjnych**

dr Sylwia Różycka-Jaroś *Uniwersytet Warszawski*

Przemiotowy referat dotyczyć będzie zjawiska niealimentacji w Polsce w kontekście zmian legislacyjnych, które obowiązują od 31 maja 2017 r. na podstawie znowelizowanego art. 209 Kodeksu karnego. Zasadniczym celem referatu jest podjęcie próby zdiagnozowania czy wyżej wskazana zmiana przyniosła oczekiwany rezultat. Poza krótkim zobrazowaniem społecznego

wymiaru zjawiska niealimentacji w Polsce i obecnych znamion przestępstwa z art. 209 KK przedstawiona zostanie analiza porównawcza w zakresie m.in. podjęcia do jego ścigania, wszczętych i umorzonych postępowań na etapie postępowań przygotowawczych, struktury kar orzekanych przez sądy oraz poziomu ściągłości alimentów zarówno przed jak i po nowelizacji art.209 KK. Zaprezentowane zostaną również rekomendacje wystosowane przez organizacje pozarządowe i RPO w kontekście zwiększenia skuteczności regulacji prawnych w zwalczaniu zjawiska niealimentacji w Polsce. Autorka referatu podzieli się także swoimi obserwacjami na temat specyfiki postępowań dotyczących przestępstwa z art. 209 KK z perspektywy swojej praktyki zawodowej jako radca prawny biorący udział w tego typu postępowaniach zarówno na etapie przygotowawczym jak i jurysdykcyjnym.

### **Między przemocą ekonomiczną a karaniem za długi. Kryminologiczne studium przestępstwa niealimentacji**

dr Paweł Ostaszewski *Uniwersytet Warszawski / Instytut Wymiaru Sprawiedliwości*

Zagadnienie niewywiązywania się z obowiązku materialnego utrzymania osób zależnych i niewywiązywania się z obowiązku alimentacji jest ważnym i wielowymiarowym problemem dotyczącym dzieci, rodziców i całe rodziny, ale także społeczności lokalne, całe społeczeństwa, systemy prawne i systemy organizacji poszczególnych państw. Można je analizować z punktu widzenia nauk o rodzinie, psychologii, socjologii, pedagogiki, nauki prawa rodzinnego, karnego i cywilnego oraz z punktu widzenia takich interdyscyplinarnych nauk, jak np. kryminologia. I to właśnie perspektywę kryminologiczną, szczególnie zaś kryminologiczne ujęcie przemocy domowej i przestępczości przeciwko rodzinie, przyjąłem jako główną perspektywę teoretyczną prowadzonych analiz.

Referat prezentuje główne wyniki i wnioski przeprowadzonego w 2021 r. badania i opublikowanej w 2022 r. monografii pod tym samym tytułem. Ich celem była możliwie całościowa analiza zjawiska niealimentacji w Polsce, zakładająca diagnozę jego rozmiarów i uwarunkowań, czynników na nie wpływających oraz jego konsekwencji, a także ocena wpływu najistotniejszej zmiany treści przepisów penalizujących niealimentację, jaka miała miejsce od momentu ich ogłoszenia w Polsce w 1932 r., czyli nowelizacji art. 209 kodeksu karnego ustawą z dnia 23 marca 2017 r.

Dla realizacji wymienionych wyżej celów zostało przeprowadzone szeroko zakrojone badanie obejmujące m.in. analizę: 1) literatury przedmiotu, 2) przepisów penalizujących przestępstwo niealimentacji, 3) danych dotyczących postaw społecznych dotyczących tego zjawiska, 4) danych statystycznych GUS, Policji, Prokuratury Krajowej, sądów, Krajowego Rejestru Karnego, Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Funduszu Alimentacyjnego, rejestrów długów biur informacji gospodarczej i komorników sądowych oraz 5) wyników przeprowadzonych badań aktowych 311 spraw o przestępstwo z art. 209 k.k.

## **Opresyjna kontrola – forma przemocy ujęta w art. 191 k.k. i art. 3a Konwencji Stambulskiej**

dr hab. Monika Płatek, prof. Ucz. *Uniwersytet Warszawski*

Wystąpienie dotyczy instytucji opresyjnej kontroli. Jest jedną z form przemocy ujętych w Konwencji Stambulskiej i nadal niedostrzegany ani przez dogmatykę, ani praktykę prawa karnego. Jednocześnie jest to sytuacja, w której nie ma potrzeby wprowadzania zmian w prawie karnym. Potrzeba natomiast dostrzeżenia, iż jest to forma przemocy ujęta w art. 191 § 1 k.k. Czyni to sytuację odnośnie do różnych form przemocy ciekawą. Pewne jej formy są ujęte w k.k., inne nie co zdecydowanie dotyczy zwłaszcza przemocy fizycznej. To zagadnienie jest na tyle ważne, iż warte jest poświęcenia szczególnej uwagi.

Tak więc wystąpienie będzie poświęcone możliwej interpretacji i zastosowaniu art. 191 § 1 k.k. w sposób, który wypełnia istniejącą lukę. Luka ta wyraża się w pomijaniu i niedostrzeganiu przemocy określanej w języku angielskim jako *coercive control*. Po polsku najlepiej znaczenie tego terminu oddaje, użyte przeze mnie pojęcie opresyjnej kontroli. Opisuje charakter zawartego tu zmuszania, które jest przemocą, choć nie towarzyszy mu przemoc fizyczna ani groźba bezkarna, wykracza poza i nie wypełnia klasycznego rozumienia ani przemocy psychicznej, ekonomicznej, ani nadopiekuńczości. Opresyjna kontrola jest niezwykle intruzyjną formą przemocy psychicznej. Stanowi jedną z form przemocy w rodzinie. Choć rozpowszechniona, w Polsce pozostaje poza zasadniczą uwagą i dogmatyki, i orzecznictwa prawa karnego. Jej istotą jest zmuszanie bliskiej osoby do określonego działania, zaniechania lub znoszenia i poddania się, wbrew jej woli, w celu podporządkowania sobie i utrzymania nad osobą pokrzywdzoną kontroli. Druga część wystąpienia dotyczyć będzie kwestii różnic uregulowania różnych form przemocy ujętych w Konwencji Stambulskiej i ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

## Varia kryminologiczne

Miejsce                      sala 209 (II piętro)  
Prowadząca sesję        dr Katarzyna Badźmirowska-Masłowska

### **Młodzi, piękni, bezdomni – przyczyny i skutki bezdomności osób młodych**

dr Małgorzata Dziewanowska *Uniwersytet Warszawski*

Celem referatu jest zaprezentowanie sytuacji społecznej i prawnej młodych osób znajdujących się w kryzysie bezdomności, bądź będących takim kryzysem zagrożone. Istotne będzie wskazanie konkretnych przyczyn, które mogą do bezdomności prowadzić, a także możliwych skutków, w szczególności tych związanych z długotrwałym pobawieniem domu. Analizie poddana zostanie sytuacja rodzinna takich osób, posiadane zasoby, oferowane przez państwo wsparcie, ale także sfera kryminologiczna zagadnienia: przestępczość młodych osób w kryzysie bezdomności – jej przyczyny i skutki, również te, które obciążać będą nas wszystkich. W ramach wystąpienia wskazane zostaną konkretne trudności prawne, z którymi mierzyć się muszą osoby nie posiadające stałego adresu zamieszkania, przykładowo te związane z doręczeniami, możliwością korzystania ze wsparcia oferowanego mieszkańcom konkretnych dzielnic czy gmin, ale także z ograniczeniami nakładanymi na sprawców przestępstw wynikającymi z wykonywania kar. Referat uwzględni też obecne formy wspierania młodzieży i młodych dorosłych w zakresie wychodzenia z bezdomności, a także zaprezentuje postulaty na przyszłość, których celem będzie nie tylko poprawa sytuacji tych osób, które w kryzysie bezdomności są, ale także tych, które potencjalnie mogłyby się w nim znaleźć w przyszłości. Referat uwzględni sytuacją młodych w okresie pandemii, a także w obecnych postpandemicznych, wojennych realiach.

Ważnym elementem wystąpienia jest fakt, iż prezentowane treści bazują na poradnictwie prawnym udzielanym przez autorkę młodym dorosłym przebywającym na terenie Warszawy i znajdującym się w kryzysie bezdomności.

### **Digitalizacja warszawskiego handlu narkotykami: Analiza rynków narkotykowych na Telegramie**

mgr Adam Stasiak *Instytut Nauk Prawnych PAN*

Pandemia COVID-19 i zamknięcie granic zakłóciły wiele globalnych ścieżek przepływu towarów. Jednak przemyt narkotyków szybko dostosował się do zmieniającej się rzeczywistości i ucierpiał tylko w niewielkim stopniu. Jednocześnie przyspieszyły procesy cyfryzacji tego obszaru – handlarze narkotyków przenieśli się z opustoszałych ulic do Internetu, korzystając w szczególności z popularnych aplikacji społecznościowych.

W referacie przedstawione będą wyniki badań nad handlem substancjami psychoaktywnymi w sieci, odbywającym się za pośrednictwem Telegrama, popularnego czatu społecznościowego umożliwiającego szyfrowanie wiadomości. Analizie poddane zostały dwa

warszawskie czaty, każdy liczący ponad 1000 użytkowników. Analiza ilościowa i jakościowa sprzedawców i ich ofert daje wgląd w różne aspekty przedmiotowego handlu – dostępności substancji, ich oferowanej ilości, cen oraz różnych środków stosowanych przez handlarzy, które mają na celu zminimalizowanie ryzyka ujawnienia przez organy ścigania. Szczególną uwagę poświęcono technikom marketingowym stosowanym przez sprzedawców, które ujawniają podobieństwa między cyfrowym handlem narkotykami a sprzedażą legalnych towarów. Wyniki badania dostarczają zatem podstaw do porównań między regularnym rynkiem narkotyków a dynamicznie się rozwijającym rynkiem cyfrowym.

### **Małoletni użytkownik mediów audiowizualnych w perspektywie zmiany dewiacyjności jego postaw i zachowań**

dr Katarzyna Badźmirowska-Masłowska *Akademia Sztuki Wojennej*

Rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych determinuje zmianę statusu małoletniego z odbiorcy na użytkownika mediów audiowizualnych. Zwiększa to spektrum zagrożeń dla bezpieczeństwa rozwojowego dziecka. Obejmują one poza tradycyjnymi ich rodzajami (przestępczość seksualna, przemoc, pornografia), ich zmodyfikowane formy (tj. np. cyberprzemoc, seksualizacja etc.) i właściwe środowisku internetowemu (tj. uzależnienia, zaburzenia związane z wirtualnymi związkami międzyludzkimi etc.). Pojawiają się też nowe zagrożenia o charakterze makrospołecznym, tj. ekskluzja cyfrowa i przede wszystkim negatywne implikacje uniformizujących się w skali globalnej wzorców pop-kulturowych. W obecnym ekosystemie media audiowizualne nabierają dualnego charakteru jako z jednej strony zjawiska kulturowego, z drugiej zaś kluczowego elementu aktywności indywidualnej w ramach struktur prymarnych. Uwidaczniane w cyberprzestrzeni: zmniejszona stabilność i rozproszenie systemu aksjonormatywnego, rozdźwięk między uniwersalizacją a relatywizmem etycznym, załamywanie się transmisji międzygeneracyjnej, kryzys wartości i autorytetów (w tym osłabienie pozycji rodziny i szkoły), niepewność w zakresie funkcjonowania kontroli społecznej, utrudniają wyznaczanie granic między normalnością, konformizmem a dewiacją; odzwierciedlają to zmiany w paradygmacie postaw i zachowań dzieci i młodzieży.

Rozważania wymaga kwestia czy obecnie kształtowane, powszechnie występujące młodzieżowe style życia nabierają charakteru dewiacyjnego, w rozumieniu tradycyjnie pojmowanych teorii podkultur ( i innych pozytywistycznych teorii socjologicznych) czy też należy je raczej traktować jako część zmiany społecznej, przynależnej współcześnie codziennemu ich życiu (co rozpatrywane jest w świetle teorii kulturowych, w tym NRT, media criminology, digital criminology, cybercriminology).